

Ammatillisen koulutuksen ilmapuntari

Missä mennään ja miltä tuntuu

Sisällys

1. Johdanto	3
2. Ammatillinen koulutus uudistusten keskellä	5
2.1 Vuosien 2018–2023 uudistukset	6
2.1.1 Ammatillisen koulutuksen reformi	6
2.1.2 Oppivelvollisuuden laajentuminen	6
2.1.3 Tutkintojen perusteiden ja arvioinnin uudistukset	7
2.2 Ammatillisen koulutuksen rahoitus	7
2.3 Vuoden 2023 hallitusohjelma	8
3. Tulokset	9
3.1 Kyselyn toteutus	9
3.2 Huolestuttavia muutoksia opiskelijoissa ja oppilaitoksissa	9
3.2.1 Oppivelvollisuus uudistus lisännyt läsnäolon seuranta- ja hallinnollista työtä	10
3.2.2 Tuva-koulutuksen toteutuksessa suurta vaihtelua	11
3.2.3 Asetusmuutos opetuksen ja ohjauksen määrästä ei vielä läsnä oppilaitosten arjessa	12
3.3 Hallitusohjelma pyrkii uudistamaan oppimisen tukea, takaamaan kaikille HOKS:it ja vahvistamaan työelämässä oppimista	13
3.3.1 Tuen vahvistamiselle selkeä tarve	13
3.3.2 Tarvetta on myös vaativalle erityiselle tuelle	15
3.3.3 OPVA-opintojen hyödyntäminen lisääntynyt	16
3.3.4 Tiedon siirrosta haasteita	16
3.3.5 Opiskeluhollossa haasteita	17
3.3.6 Avoimet vastaukset oppimisen tuesta	17
3.3.7 HOKS:ia tulee yksinkertaistaa, keinot jakavat mielipiteitä	17
3.3.8 Työelämässä oppimisessa vaikeuksia löytää harjoittelupaikkoja -myös ohjaus puutteellista	19
3.3.9 Koulutuspoliittisessa vaikuttamisessa tärkeimpänä koetaan rahoituksen turvaaminen ja perusopetuksesta tulevien opiskelijoiden riittävät perustaidot	21
3.4 Opettajilla aikaa opetukselle entistä vähemmän, hallinnolliset tehtävät ja työrauhan ylläpito kuormittaa	22
3.4.1 Työn kuormitus lisääntynyt huolestuttavasti	22
3.4.2 Lähiopetus vähentynyt, hallinnollinen työ ja kurinpito lisääntyneet	23
3.4.3 Työn resursseissa ja työaika-suunnittelussa selkeitä puutteita	24
3.4.4 Työaika-suunnittelu ei toimi niin kuin pitäisi	25
3.4.5 Oppimateriaalihankinnoissa opettajien omat toiveet toteutuvat suhteellisen hyvin	26
3.4.6 Tekijänoikeuksien luovuttamisesta sovittu harvoin	26
3.4.7 Täydennyskoulutuksessa heikoin lenkki työelämäjaksot	26
4. Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset	28

AMMATILLISEN KOULUTUKSEN ILMAPUNTARI

– Missä mennään ja miltä tuntuu

Tekijät: Vastuuasiantuntija: Mirjami Lehikoinen. Raportin laadintaan osallistuneet: tutkija Vesa Ilves ja korkeakouluharjoittelija Aili Nissilä.

1. Johdanto

AMMATILLISEN TOISEN asteen koulutuksella on kolme pää-tavoitetta: osaavien ammattilaisten kouluttaminen, jatko-opintokelpoisuuden ja riittävän osaamisen saavuttaminen sekä opiskelijoiden kehityksen tukeminen sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Näiden tavoitteiden tulee olla keskiössä ammatillista koulutusta toteutettaessa ja kehitettäessä.

Ammatillinen koulutus on ollut jatkuvassa muutoksessa. Osaamisperusteisuuden vahvistaminen, ammatillisen koulutuksen reformi ja rahoitusuudistus (2018) sekä oppivelvollisuusuudistus (2021) ovat olleet viime vuosina merkit-

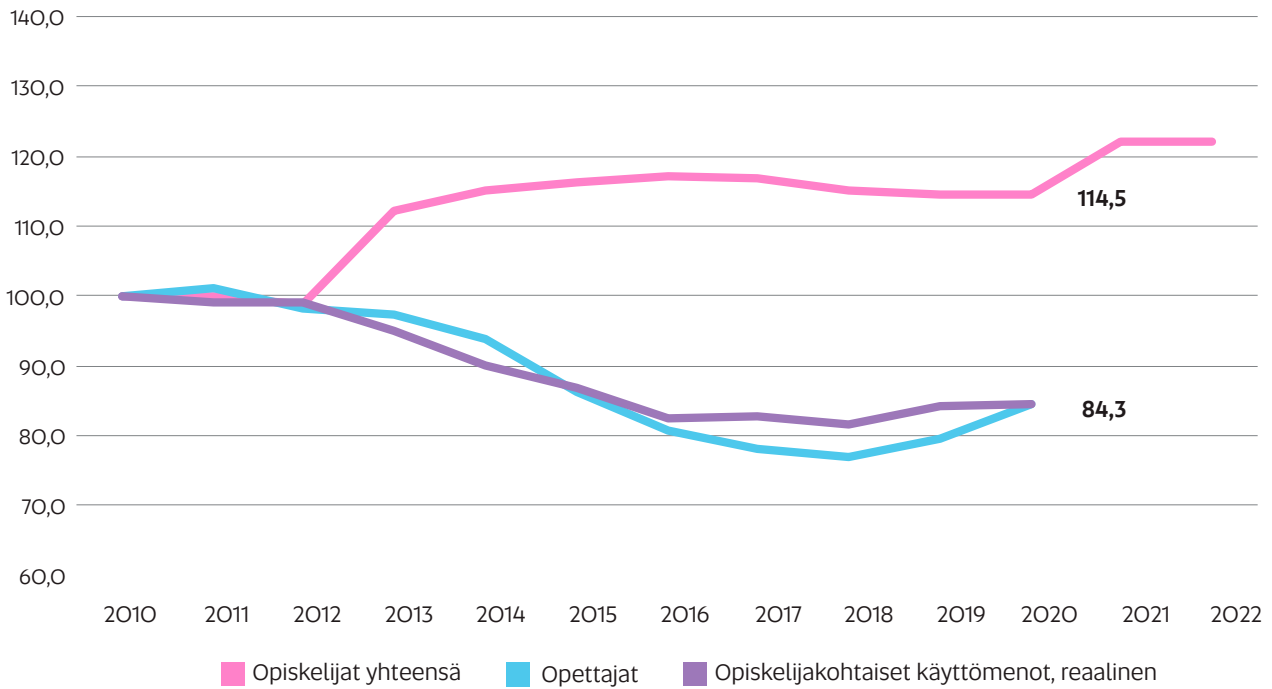
tävimmät muutokset ammatillisessa koulutuksessa. Lisäksi syksyllä 2022 otettiin käyttöön uudistetut yhteiset tutkinnon osat ja vuosina 2022–2025 uudistetaan perustutkin-tojen perusteet. Näiden uudistusten lisäksi oppilaitosten arkeen ja opettajan työhön ovat vaikuttaneet merkittävästi mm. koronapandemia ja digitalisaatio.

Työtehtävät ovat muutosten seurauksena lisääntyneet, mutta rahoituksen määrä ei ole kasvanut riittävästi kattamaan niitä. Itse asiassa vuosikymmenen aikana opiskelijakohtainen rahoitus on laskenut noin kuudenneksellä.

Kuio 1. Ammatillisen koulutuksen opiskelijamäärän suhde rahoitukseen

Ammatillinen koulutus (2010 = 100)

VUONNA 2023 Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelma "Vahva ja välittävä Suomi"¹ määritteli painopisteet ammatillisen toisen asteen koulutuksen kehittämiseksi. Näitä ovat keskeyttämisten vähentäminen, lähiopetuksen turvaaminen sekä rahoitusmallin uudistaminen valmistumista, jatko-opintoihin siirtymistä ja työllistymistä kannustavaksi. Lisäksi ammatillisen koulutuksen toiminnan ohjaus uudistetaan ja koulutuksen ja työelämän yhteistyötä vahvistetaan.

OAJ on toteuttanut muutaman vuoden välein ammatillisessa koulutuksessa työskenteleville jäsenilleen jäsenkyselyn. Jäsenkyselyn tarkoituksena on selvittää opettajan työhön, työskentelyoloihin ja oppimiseen liittyviä teemoja, jotka nousevat toimintaympäristön muutoksesta, säännösmuutoksista, kehitteillä olevista uudistuksista tai muista oppilaitoskenttää puhuttavista asioista.

Edellinen OAJ:n jäsenkysely², vuonna 2022, keskittyi oppivelvollisuus uudistuksen toimeenpanon alkuun. Nyt kun uudistus on ollut voimassa pari vuotta, OAJ selvitti, miten sen toimeenpano on toteutunut. Lisäksi tarkastelun kohteina olivat hallitusohjelmassa vahvasti esillä olleet oppimisen tuki, henkilökohtaistaminen ja työelämässä oppiminen. Muita kyselyn teemoja olivat esimerkiksi työaika ja tekijänoikeudet, joista OAJ saa säännöllisesti palautetta opettajilta. Alkuvuodesta 2024 toteutettiin myös lukiokoulutuksen² ja perusopetuksen³ jäsenkyselyt.

OAJ:n toimiston asiantuntijat valmistelivat kyselyn. Korvaamattoman työpanoksensa kyselyn tulosten purkamiseen, tulosten analysointiin ja tämän raportin kirjoittamiseen antoi korkeakouluharjoittelija Aili Nissilä. Kyselyn kannalta tärkeintä on kuitenkin vastaajien kyselylle antama aika ja vastausten myötä tärkeät tiedot oppilaitosarjesta. Suuri kiitos kaikille kyselyyn vastanneille!

¹ Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165042/Paaministeri-Petteri-Orpon-hallituksen-ohjelma-20062023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

² OAJ 2022. Ammatillisen koulutuksen ilmapuntari. Amis uudistusten keskellä – missä mennään ja miltä tuntuu. https://www.oaj.fi/globalassets/julkaisut/2022/oaj_ammattillisen_koulutuksen_kysely_final.pdf.

³ OAJ 2024. Perusopetuksen ilmapuntari 2024 – Missä mennään ja miltä tuntuu.

2. Ammatillinen koulutus uudistusten keskellä

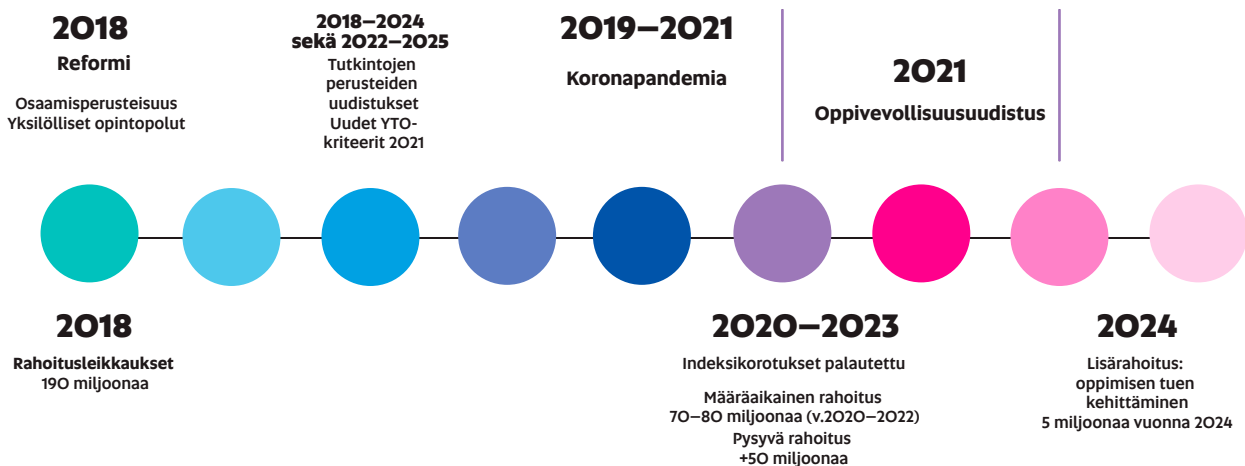
AMMATILLISEN KOULUTUKSEN tavoitteena on tuottaa ammatillista osaamista ja osaajia työelämän tarpeisiin sekä kannustaa heitä yrittäjyyteen⁴. Noin joka toinen nuori jatkaa peruskoulun päättyessä ammatilliselle 2. asteelle. Lisäksi ammatillisen koulutuksen kautta hankitaan usein lisä- ja täydennyskoulutusta työuran aikana. Perustutkintokoulutukseen voi hakea joko kevään yhteishaussa tai jatkuvan haun kautta ympärivuotisesti. Ammatillisten opintojen ohessa on myös mahdollista suorittaa ylioppilastutkinto ja lukion oppimäärä.⁵

Vuonna 2022 tutkintoon johtavassa ammatillisessa kou-

lutuksessa opiskeli 341 600 opiskelijaa. Näistä 75 % opiskeli ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa (258 400 opiskelijaa), 17 % ammattitutkintokoulutuksessa (56 800 opiskelijaa) ja erikoisammattitutkinnoissa 8 % (26 400)⁶.

Ammatillisen koulutuksen toimintaympäristössä on viime vuosina tapahtunut lukuisia muutoksia, joita ovat aiheuttaneet sekä uudistukset, kuten ammatillisen koulutuksen reformi vuonna 2018 ja oppivelvollisuuden laajeneminen vuonna 2021, että nopeasti kehittyvä digitalisaatio ja äkisti iskenyt koronapandemia. Muutokset ovat tuoneet mukanaan monenlaisia haasteita opetushenkilöstön työhön.

Kuvio 2. Ammatillinen koulutus uudistusten keskellä

⁴ OPH 2024. Opiskelu ammatillisessa koulutuksessa. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opiskelu-ammattillisessa-koulutuksessa>. Luettu: 11.3.2024.

⁵ OPH. Ammatillinen koulutus Suomessa. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/ammattillinen-koulutus-suomessa>. Luettu: 11.3.2024.

⁶ Tilastokeskus 2022. Ammatillisen koulutuksen opiskelijamäärät. <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8a4zj6avredOcvwofongzOI>. Luettu: 19.3.2024.

2.1 Vuosien 2018–2023 uudistukset

2.1.1 Ammatillisen koulutuksen reformi

AMMATILLISEN KOULUTUKSEN reformi tuli voimaan vuonna 2018. Uudistuksen tavoitteena oli muun muassa opintopolkujen henkilökohtaistaminen, osaamisen laaja-alaistaminen sekä työelämäyhteistyön lisääminen. Näillä pyrittiin vastaamaan työelämän nopealla tahdilla vaihtuviin osaamistarpeisiin sekä lisäämään opiskelijoiden työllistymistä ja jatkokouluttautumista⁷. Uudistus toi mukanaan paljon muutoksia oppilaitosten arkeen.

Yksi suurimmista opettajien työhön edelleen vaikuttavista muutoksista liittyy henkilökohtaistamiseen. Laki ammatillisesta koulutuksesta vaatii, että jokaiselle opiskelijalle tehdään henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS), jota tulee säännöllisesti myös päivittää⁸. HOKS:n tarkoituksena on ollut ennen kaikkea opiskelijan ohjaaminen. OAJ:n vuonna 2023 tekemän HOKS-selvityksen mukaan jo alun perin oppilaitoksia merkittävästi työllistänyt HOKS-prosessi on paisunut kohtuuttomaksi⁹. Nykyisellään HOKS-prosessi vie liikaa aikaa sekä opettajilta että koulutuksen järjestäjiltä ja siirtää ohjausprosessissa huomion opiskelijan ohjaamisesta asioiden kirjaamiseen. Tämä aika on pois opetuksesta.

Reformin tarkoituksena oli myös parantaa työpaikalla tapahtuvaa oppimista ja oppisopimuksen käytöstä tehtiin joustavampaa. Karvin selvityksen mukaan tavoite on toteutunut tyydyttävästi. Ongelmana on esimerkiksi vaikeus löytää opiskelijoille sopivia työpaikkoja. Lisäksi Karvin selvityksen mukaan työpaikkaohjaajien osaamisessa ja sen varmistamisessa on paljon vaihtelua.¹⁰

Ammatillisen koulutuksen reformi on onnistunut OAJ:n näkemysten mukaan tavoitteissaan heikosti¹¹. Reformin pyrkimyksenä oli vastata nykyistä nopeammin työelämän muutoksiin ja tarpeisiin. OAJ:n näkemys on, että tässä ei ole onnistuttu, sillä monilla aloilla on selvää osaajapulaa, vaikka monilla aloilla alan tutkinnon suorittaneita on reilusti tarjolla. Lisäksi tavoitteena oli lisätä työpaikoilla tapahtuvaa oppi-

mista ja ottaa käyttöön uusi koulutussopimusmalli. Koulutussopimukset otettiin käyttöön. Työelämässä oppimisen laadussa ei kuitenkaan ole havaittavissa positiivista kehitystä. Opettajalla on opiskelijaa kohden liian vähän työaikaa koulutussopimuksen asianmukaiseen hoitoon, mikä ilmenee vakavina puutteina koulutussopimusten toteutuksessa.

Reformin yhteydessä opiskelijoille oli tarkoitus rakentaa yksilöllisiä opintopolkuja. Myöskään tämä tavoite ei ole OAJ:n mielestä toteutunut. Opiskelijoille tehdään HOKS, mutta sitä ei kyetä laatimaan yksilöllisesti, koska opettajien määrä on laskenut (n. 15 %) ja opiskelijoiden määrä on kasvanut (n. 20 %)¹² ja koska HOKS:in laadinnasta on muodostunut liian raskas prosessi. Lisäksi uudella rahoitusmallilla on ollut tarkoitus kannustaa vähentämään koulutuksen keskeyttämistä ja parantamaan koulutuksen vaikuttavuutta. Uusi rahoitusmalli ei ole kuitenkaan saanut aikaan haluttua muutosta, koska ammatillisen koulutuksen läpäisyaste ei ole parantunut eikä ammatillisen koulutuksen tuottama työllistymisaste ole noussut.

2.1.2 Oppivelvollisuuden laajentuminen

Vuonna 2021 oppivelvollisuusikä nostettiin päättyväksi vasta nuoren täytettyä 18 vuotta. Uudistuksen taustalla oli tarve suomalaisten koulutustason yleiselle nostamiselle. Tavoitteena oli parantaa nuorten työllistymistä sekä ehkäistä syrjäytymistä. Lisäksi uudistusta perusteltiin koulutuksellisen tasa-arvon lisäämisellä, sillä sosioekonomisen taustan vaikutuksen nuorten koulutusvalintoihin on havaittu olevan Suomessa suurta¹³. Oppivelvollisuutta laajentamalla muuten ilman jatkokoulutusta jäävät nuoret ohjataan hakeutumaan toisen asteen tai nivelvaiheen koulutukseen. Oppivelvollisuus uudistuksen myötä opinnoista tuli oppivelvollisille maksuttomia sen vuoden loppuun asti, jona he täyttävät 20 vuotta.¹⁴

Ammatillisen 2. asteen arjessa oppivelvollisuus uudistus näkyy vahvasti muun muassa lisääntyneiden ohjaustarpeiden, valvontavastuun sekä opintojen ja oppimateriaalien maksuttomuuden myötä. Monet ammatilliset oppilaitokset

⁷ OKM 2017. Ammatillisen koulutuksen reformi uudistaa koulutuksen vastaamaan opiskelijoiden ja työelämän tarpeita. <https://okm.fi/-/ammatillisen-koulutuksen-reformi-uudistaa-koulutuksen-vastaamaan-opiskelijoiden-ja-tyoelaman-tarpeita>. Luettu: 11.3.2024.

⁸ Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.

⁹ OAJ 2023. HOKS-selvitys. <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/blogiartikkelit/OAJ-blogi/2023/aikasyoppo-byrokratiatankkausta-ikiliikkuja-ammattillisen-koulutuksen-ohjauksen-hoks-prosessia-on-yksinkertaistettava/>. Luettu: 25.3.2024.

¹⁰ Karvi 2024. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen asiantuntijalausunto ammatillisen koulutuksen reformin keskeisten tavoitteiden toteutumisesta. <https://www.karvi.fi/fi/ajankohtaista/kannanotot-ja-lausunnot/kansallisen-koulutuksen-arviointikeskuksen-asiantuntijalausunto-ammattillisen-koulutuksen-reformin-keskeisten-tavoitteiden-toteutumisesta>. Luettu: 25.3.2024.

¹¹ OAJ 2024. Lausunto ammatillisen koulutuksen reformin tavoitteiden toteutumisesta. <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/lausunnot/2024/oajn-lausunto-ammattillisen-koulutuksen-reformin-tavoitteiden-toteutumisesta/>.

¹² Tilastokeskus.

¹³ OPH 2021. Education at glance. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Education%20at%20a%20Glance%202021%20taustamuistio.pdf>. Luettu: 27.3.2024.

¹⁴ OKM. Kysymyksiä ja vastauksia oppivelvollisuudesta. <https://okm.fi/kysymyksiä-ja-vastauksia-oppivelvollisuudesta>. Luettu: 25.3.2024.

järjestävät myös uutta TUVA-koulutusta eli tutkintokoulutukseen valmentavaa koulutusta, joka syntyi oppivelvollisuuden laajentamisen jälkeen tukemaan peruskoulun jälkeisessä nivelvaiheessa niin oppivelvollisia kuin aikuisia.

Oppivelvollisuus uudistukselle kohdennettiin rahaa uusiin ohjausvelvoitteisiin sekä koulutuksen maksuttomuudesta johtuviin oppimateriaalien hankinta- ja käsittelykuluihin. OAJ:n mukaan valtion rahoitus riittää oppivelvollisuuden laajentamisen toimeenpanoon oletettua paremmin.¹⁵ Uusiin velvoitteisiin osoitettua rahoitusta ei kuitenkaan ole käytetty täysimääräisesti opetushenkilöstön lisäämiseen. OAJ on erityisen huolestunut rahoituksen oikeasta kohdentumisesta opetukseen, oppimisen tukeen ja opinto-ohjaukseen.

Pian oppivelvollisuuden laajentamisen jälkeen OAJ selvitti Ammatillisen koulutuksen ilmapuntari 2022 -kyselyllä jäsenten kokemuksia oppivelvollisuuden laajentumisesta. Kyselyn tulosten perusteella ammatilliseen koulutukseen tehdyt leikkaukset vaikuttavat oppilaitosten arjessa edelleen suuresti. Resurssit niin opetukseen ja ohjaukseen kuin oppimisen tukeen koettiin riittämättöminä. Oppivelvollisuuden laajentumiseen suhtauduttiin negatiivisesti johtuen pitkälti puutteellisesta informoinnista. Lisäksi muutoksia oli jo silloin havaittu opiskelijoiden käyttäytymisessä.¹⁶

Yhtenä tämän ajankohtaiskyselyn 2024 tavoitteena on selvittää, miten kokemukset oppivelvollisuuden laajentumisesta ovat ajan kanssa muuttuneet ja millaisena jäsenet sen kokevat tämän hetken arjessa.

2.1.3. Tutkintojen perusteiden ja arvioinnin uudistukset

Ammatillisten tutkintojen perusteita uudistetaan säännöllisesti vastaamaan paremmin tulevaisuuden osaamistarpeita. Koska eri ammatillisia perustutkintoja on 42¹⁷, tutkintojen perusteiden uudistaminen tapahtuu vaiheittain. Ammatillisen perustutkinnon yhteiset tutkinnon osat uudistuivat 1.8.2022¹⁸. Merkittävää muutoksessa oli arviointikriteerien uudistaminen¹⁹. Osa ammatillisista perustutkinnoista uudistetaan vuosien 2018–2024 aikana ja osa vuosien 2022–2025 aikana.

Perusteiden valmisteluun ja uudistamistyöhön osallistuvat työ- ja elinkeinoelämän edustajat, työelämätoimikunnat ja opettajat. Opettajille tutkintojen perusteet tuovat uutta työtä, erityisesti uusiin perusteisiin ja arviointikriteereihin perehtymisen takia sekä opetuksen, arvioinnin ja oppimateriaalin uudelleensuunnittelun seurauksena.

2.2. Ammatillisen koulutuksen rahoitus

AMMATILLISEN KOULUTUKSEN rahoituksella ja sen kohdentumisella on merkittävä vaikutus opetuksen laatuun. Ammatillisen koulutuksen rahoitusta on tärkeä tarkastella kahdesta näkökulmasta: rahoituksen määrästä ja sen laskentaperusteista ja kohdentumisesta.

Ammatillisen koulutuksen kokonaisrahoitus on vuonna 2024 yhteensä 2,16 miljardia euroa. Rahoituksen määrässä on tapahtunut muutoksia viime vuosina. Ammatillisen koulutuksen rahoitusta leikattiin vuosien 2011–18 aikana lähes 450 miljoonaa euroa. Samalla vuoden 2018 reformi lisäsi oppilaitosten työtehtäviä. Rahoitusta korjattiin seuraavan hallituskauden aikana. Vuosina 2020–2022 indeksikorotukset palautettiin ja opettajien ja ohjaajien palkkaamiseen tarkoitettua määräraikaista rahoitusta kohdennettiin koulutuksen järjestäjille vuosittain 70–80 miljoonaa. Määräaikainen raha muutettiin pysyväksi vuoden 2023 budjettiin 50 miljoonan suuruisena. Samanaikaisesti kuitenkin opiskelijoiden määrä on lisääntynyt. Näin ollen opiskelijakohtaiset käyttömenot ovat pudonneet vuosikymmenessä yli kuudenneksella samaan aikaan, kun esimerkiksi oppivelvollisuus uudistus ja opiskelijoiden lisääntyneet tuen tarpeet ovat lisänneet työtehtäviä. Huhtikuun 2024 kehysriihessä hallitus päätti leikata ammatillisen koulutuksen rahoitusta 100 miljoonalla eurolla vuosina 2025–2028. Leikkaus on tarkoitus kohdentaa erityisesti ”aikuisille, jo toisen asteen ammatillisen perustutkinnon tai korkeamman tutkinnon suorittaneille kohdentuvaan ammatti- ja erityisammattitutkintojen koulutukseen sekä ammatilliseen peruskoulutukseen”²⁰.

Vuodesta 2018 lähtien rahoitus on jaettu koulutuksen järjestäjille laskennallisesti perusrahoituksena, suoritusrahoi-

¹⁵ OAJ 2022. Oppivelvollisuus uudistuksen rahoitus riittää luultua paremmin. <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2022/oppivelvollisuus uudistuksen-rahoitus-riittaa-luultua-paremmiin-tutustu-oajin-raportteihin/>. Luettu: 25.3.2024.

¹⁶ OAJ 2022. Ammatillisen koulutuksen ilmapuntari. Amis uudistusten keskellä – missä mennään ja miltä tuntuu. https://www.oaj.fi/globalassets/julkaisut/2022/oaj_ammattillisen_koulutuksen_kysely_final.pdf.

¹⁷ OKM 2023. Kohti nopeasyklisempää ammatillista oppimista. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/kohti-nopeasyklisempaa-jatkuvaa-oppimista> Luettu: 25.3.2024.

¹⁸ OPH 2022. Uusi arviointikriteeristö yhteisiin tutkinnon osiin. <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2022/uusi-arviointikriteeristö-yhteisiin-tutkinnon-osiin>. Luettu: 8.3.2024.

¹⁹ OPH. Uudistettavat tutkinnon perusteet. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/uudistettavat-tutkinnon-perusteet>. Luettu: 8.3.2024.

²⁰ Julkista taloutta vahvistavat uudet sopeutustoimet. 2024. [https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/199806183/Hallituksen%20p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset%20uusista%20omensepeutuksista%2016.4.2024%20\(korjattu%2017.4.\)/645e2425-1523-3e86-d2c2-17301e1662f7/Hallituksen%20p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset%20uusista%20omensepeutuksista%2016.4.2024%20\(korjattu%2017.4.\)](https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/199806183/Hallituksen%20p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset%20uusista%20omensepeutuksista%2016.4.2024%20(korjattu%2017.4.)/645e2425-1523-3e86-d2c2-17301e1662f7/Hallituksen%20p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset%20uusista%20omensepeutuksista%2016.4.2024%20(korjattu%2017.4.)).pdf?t=1713362187432. Luettu 22.4.2024

tuksena ja vaikuttavuusrahoituksena. Laskennallisen perusrahoituksen määrä on ollut vuodesta 2020 lähtien 70 %, suoritusrahoitus 20 % ja vaikuttavuusrahoitus 10 %. Perusrahoituksessa oleellista on koulutuksen järjestäjän tavoitteelliset opiskelijavuodet. Suoritusrahoituksessa lasketaan suoritettut tutkinnot ja tutkinnon osien osaamispisteet. Vaikuttavuusrahoitus perustuu opiskelijoiden työllistymiseen ja siirtymiseen jatko-opintoihin sekä opiskelija- ja työelämäpalautteeseen. Eri tutkintojen, tutkintotyyppien ja koulutuksen toteuttamismuotojen järjestämisen kustannukset ovat erilaisia.²¹ Näitä tasataan erilaisilla kertoimilla. Lisäksi kertoimet myös ohjaavat koulutuksen järjestäjiä ohjaamaan rahoitusta tarvittavaan kohteeseen, kuten erityiseen tukeen. Haasteena lukuisissa kertoimissa on, että ne tekevät rahoitusjärjestelmästä raskaan ja vaikeasti ennakoitavan.

Rahoitusjärjestelmän haasteet näkyivät myös Valtiontalouden tarkastusviraston vuonna 2021 tekemässä tarkastuksessa ammatillisen reformista. Tarkastuskertomuksessa avataan rahoitukseen liittyviä haasteita. Tarkastuksen perusteella tämänhetkinen ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmä ei ole riittävän läpinäkyvä, se on mahdollistanut rahoituksen optimointia eli keinotekoista lisäystä ja se on aiheuttanut koulutuksen järjestäjille hallinnollista taakkaa. Lisäksi tarkastuskertomuksen mukaan rahoitusjärjestelmä ei tue ennakoitua eikä mahdollista rahoituskertoihin vaikuttavien tekijöiden hallintaa. Tarkastuksen perusteella ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmä on myös kohdentanut kustannuskertoimia väärin investointien siirtymisen takia.²²

Ammatillisen koulutuksen rahoituksen ollessa yleiskatteellista, koulutuksen järjestäjä päättää miten kohdentaa saamansa rahoituksen. Tällä hetkellä ammatillisen koulutuksen rahoituksesta menee noin 56 % opetuksen kustannuksiin. Todellisuudessa määrä on pienempi, sillä esimerkiksi opetuksen kustannuksiin laskettavassa henkilökohtaistamisen prosessissa opiskelijan ohjaaminen on vain yksi osa. Merkittävä osa opettajan työaikaa kuluu teknisiin kirjauksiin. Samoin opettajan opetuksen suunnitteluajasta osa on erilaista kirjaamistyötä.

Uudessa hallitusohjelmassa pyritään uudistamaan ammatillisen koulutuksen rahoitusta. Rahoitusta muutetaan siten,

että se kannustaa koulutuksen järjestäjiä suorittamaan opintoja, valmistumaan, työllistymään ja siirtymään jatko-opintoihin. OAJ:n mielestä on tärkeää, että rahoitus on selkeää, ennakoitavaa ja että se huomioi ammatillisen koulutuksen yhteiskunnallisen tehtävän. Tämän vuoksi perusrahoitusta ei tule laskea nykyisestä, eikä erityisen tuen ja opiskeluvalmiuksia tukevien opintojen korotuseroita rahoituksessa tule poistaa. OAJ pitää huhtikuun 2024 kehysriihessä määriteltyjä leikkauksia lyhytnäköisinä ja koulutusta rapauttavina.²³

2.3. Vuoden 2023 hallitusohjelma

AMMATILLISEN TOISEN asteen kehittäminen on huomioitu Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa²⁴. Hallitusohjelmassa tavoitteena on lisätä lähiopetusta ja parantaa oppimisen tukea, lisätä valmistumista, parantaa yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa sekä kannustaa työllistymiseen ja jatko-opintoihin siirtymiseen. Näihin tavoitteisiin pyritään esimerkiksi uudistamalla oppimisen tuki perusopetuksesta toiselle asteelle ja muuttamalla ammatillisen koulutuksen rahoitusmallia sekä toiminnanohjausta.

Muita vuoden 2023 hallitusohjelman tavoitteita ovat koulutuksen keskeytyksien vähentäminen, lähiopetuksesta ja oppimisen tuesta huolehtiminen sekä sen varmistaminen, että kaikille opiskelijoille tehdään henkilökohtaiset suunnitelmat eli HOKS:it.

OAJ kannattaa hallituksen tavoitteita oppimisen tuesta ja lähiopetuksen turvaamisesta ja keskeyttämisen vähentämisestä. Nykyistä lainsäädäntöä tulee tuen osalta kuitenkin tarkentaa. Jotta opiskelijoilla olisi tasavertaiset mahdollisuudet opiskeluun, tulee säätää tarkemmin opiskelijan oikeudesta tukiopetukseen, osa-aikaiseen erityisopetukseen, lisäopetukseen opiskeluvalmiuksia tukevien opintojen vahvistamiseksi sekä kielelliseen tukeen. Jotta opetuksen laatu varmistetaan, tulee säätää tarkemmin siitä, että tukiopetusta antaa opettaja ja erityisopetusta erityisopettaja.

Otimme tähän kyselyyn mukaan hallitusohjelmataavoitteisiin liittyviä oppimisen tuen, henkilökohtaistamisen ja työelämässä oppimisen teemoja, joiden nykytilannetta sekä jäsenien ajatuksia niiden kehittämisestä halusimme selvittää.

²¹ OKM. Ammatillisen koulutuksen rahoitus. <https://okm.fi/ammattillisen-koulutuksen-hallinto-ja-rahoitus>. Luettu: 8.3.2024.

²² VTV 2021. Ammatillisen koulutuksen reformi. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 2/2021. <https://www.vtv.fi/app/uploads/2021/03/VTV-Tarkastus-2-2021-Ammattillisen-koulutuksen-reformi.pdf>

²³ Sadan miljoonan euron koulutusleikkaus ammatillisesta voi johtaa yli tuhannen opettajan vähennykseen. 2024. <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/blogiartikkelit/OAJ-blogi/2024/sadan-miljoonan-euron-koulutusleikkaus-ammattillisesta-voi-johtaa-yli-tuhannen-opettajan-vahennykseen/>

²⁴ Vahva ja välittävä Suomi: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165042>.

3. Tulokset

3.1. Kyselyn toteutus

AAMMATILLISEN TOISEN asteen ajankohtaiskysely lähetettiin ammatillisissa oppilaitoksissa, ammatillisissa erityisoppilaitoksissa sekä ammatillisissa erikoisoppilaitoksissa työskenteleville OAJ:n jäsenille. Kyselyä ei lähetetty alueyhdistysten puheenjohtajille, paikallisyhdistysten puheenjohtajille eikä pääluottamus- ja luottamusmiehille.

Kysely lähetettiin 6297 jäsenelle. Vastauksia saatiin 1 234. Vastausprosentti oli noin 20. Kysely oli avoinna 19.12.2023 – 19.1.2024. Kysymykset liittyivät mm. oppimisen tukeen, oppivelvollisuuden laajentumiseen, henkilökohtaistamiseen, työn resursseihin, tekijänoikeuksiin sekä työelämässä oppimiseen.

Vastanneista yli 9/10 (91 %) työskenteli ammatillisissa oppilaitoksissa. Loput työskentelevät ammatillisissa erityisoppilaitoksissa (7 %) ja ammatillisissa aikuiskoulutuskeskuksissa (alle 1 %) tai vapaan sivistystyön parissa (alle 1 %). Lähes kaikilla vastaajista (98 %) oli kelpoisuus nykyiseen tehtäväänsä.

Opetushenkilöstöryhmistä suurin vastaajaryhmä oli ammatilliset opettajat, joita kyselyyn vastanneista oli selkeästi yli puolet (64 %). Yhteisten tutkinnon osien opettajia oli vastaajista 14 %, ammatillisia erityisopettajia 13 %, laaja-alaisia erityisopettajia 2 % ja opinto-ohjaajia 7 %. Kun tulosten esittelyssä myöhemmin puhutaan erityisopettajien vastauksista, tarkoitetaan sekä ammatillisia että laaja-alaisia erityisopettajia.

Vastauksia saatiin laajasti ympäri Suomea, kaikista maakunnista ja eri kokoisista kunnista. Eniten vastaajia, eli lähes puolet (45 %), työskenteli yli 100 000 asukkaan kunnissa. Reilu kolmasosa (35 %) työskenteli 20 000–100 000 asukkaan kunnissa ja viidesosa (20 %) alle 20 000 asukkaan kunnissa. Kyselyyn vastanneista 78 % työskenteli kunnan tai kuntayhtymän ja 21 % yksityisen toimijan ylläpitämissä oppilaitoksissa. Vain 1 % vastaajista työskenteli valtion oppilaitoksissa.

Kyselyn kanssa lähes samanaikaisesti toteutettiin perusopetuksen²⁵ ja lukiokoulutuksen²⁶ ajankohtaiskyselyt.

- ▶ Kysely lähetettiin 6297 jäsenelle
- ▶ Vastausaika 19.12.2023–19.1.2024
- ▶ Vastaajia 1234
- ▶ Vastausprosentti 20

3.2. Huolestuttavia muutoksia opiskelijoissa ja oppilaitoksissa

VIIMEISEN KAHDEN vuoden aikana opiskelijoiden elämänhallintataidot, vuorovaikutustaidot sekä opiskelumotivaatio ovat kyselyn perusteella heikentyneet huomattavasti. Tulokset ovat erittäin huolestuttavia. Lähes yhdeksän kymmenestä (88 %) kyselyyn vastanneista ilmoitti opiskelijoiden elämänhallintataitojen heikkenneen viimeisen kahden vuoden aikana. Merkittävä osa, 73 %, piti opiskelijoiden opiskelumotivaatiota heikentyneenä. Sama määrä koki myös opiskelijoiden vuorovaikutustaitojen heikentyneen. Lisäksi oppilaitoksen työrauhassa koettiin tapahtuneen negatiivista muutosta (65 %) ja opettajien arvostuksen nähtiin laskeneen (53 %).

Oppilaitoksen yhteisöllisyyden kohdalla oli vastauksissa hieman enemmän hajontaa; lähes puolet (47 %) koki sen heikentyneen, kun lähes puolet (45 %) koki yhteisöllisyyden pysyneen ennallaan. Yleisesti kaikkien kysymysten kohdalla lähes kaikki ne, jotka eivät kokeneet tarkasteltavien seikkojen heikentyneen, kokivat niiden pysyneen ennallaan. Kaikissa tarkastelluissa kohdissa vain 0–3 % vastaajista koki tilanteen parantuneen. Tuloksissa ei ollut taustojen suhteen merkittäviä eroja.

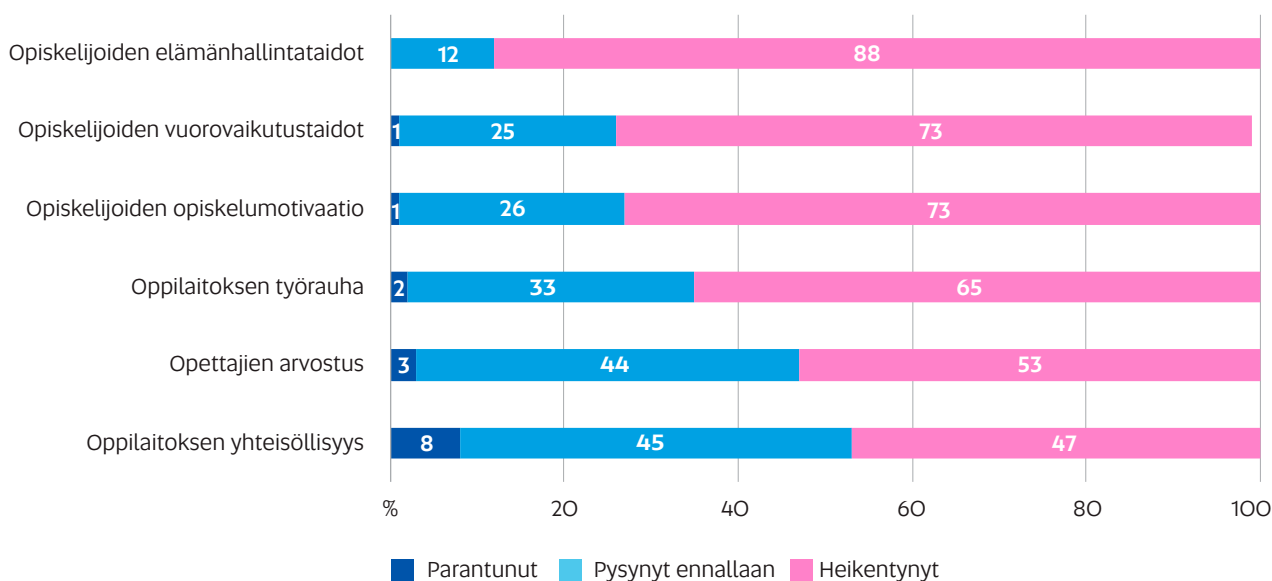
²⁵ OAJ 2024. Perusopetuksen ilmapuntari 2024 – Missä mennään ja miltä tuntuu.

²⁶ OAJ 2024. Lukiokoulutuksen ilmapuntari 2024 – Missä mennään ja miltä tuntuu.

Tulokset vastaavat pitkälti lähes samanaikaisesti toteutetun lukiokoulutuksen kyselyn²⁷ tuloksia. Myös siellä 78 % vastaajista ilmoitti opiskelijoiden elämännhallintataitojen ja 75 % vastaajista opiskelijoiden koulumotivaation heikentyneen. Peräti 90 % lukiokyselyyn vastanneista koki opiskelijoiden opiskelutaitojen heikentyneen. Lisäksi opis-

kelijoiden sitoutuminen opiskeluun, opiskelijoiden koulu-yhteisötaitot ja opiskelijoiden käyttäytyminen olivat heikentyneet suurimman osan vastaajista mielestä. Yhdessä tulokset antavat selkeän kuvan toisen asteen tilanteesta, jossa opiskelijoiden perusedellytykset opiskelulle eivät enää ole itsestäänselvyys.

Kuvio 3. Opiskelijoissa ja oppilaitoksissa tapahtuneita muutoksia

3.2.1 Oppivelvollisuusudistus lisännyt läsnäolon seuranta ja hallinnollista työtä

Oppivelvollisuuden laajentuminen näkyy kyselyn perusteella vahvasti ammatillisen 2. asteen arjessa. Vastaajista lähes yhdeksän kymmenestä (89 %) ilmoitti opettavansa oppivelvollisuuden piirissä olevia opiskelijoita. Lisäksi vastaajat kertoivat kokeneensa oppivelvollisuusudistuksen myötä muutoksia työtehtävissään.

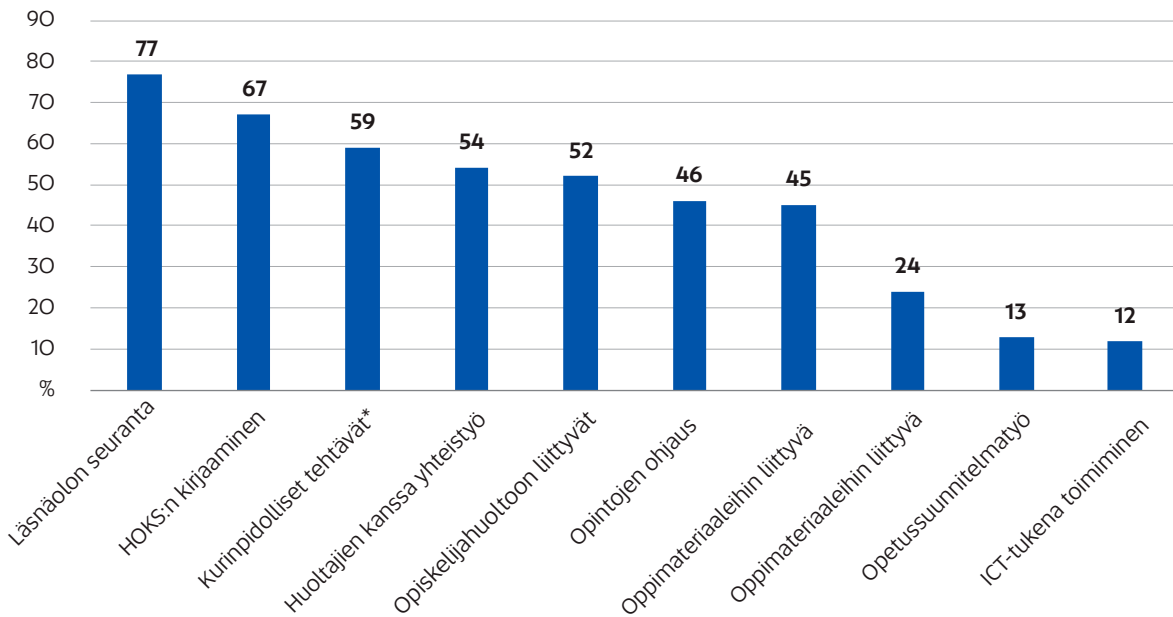
Vastaajia pyydettiin valitsemaan enintään viisi asiaa, joissa työ on oppivelvollisuuden myötä lisääntynyt. Eniten lisääntyneeksi koettiin opiskelijoiden läsnäolon seuranta (77 %), toiseksi eniten HOKS:n kirjaamiseen liittyvä työ (67 %) ja

kolmanneksi nousi opiskelijoiden käyttäytymiseen liittyvät (kurinpidolliset) tehtävät (59 %). Noin puolet kokivat huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön (54 %), opiskelijahuoltoon liittyvien tehtävien (52 %), opintojen ohjaamiseen liittyvän työn (46 %) ja erityiseen tukeen liittyvien tehtävien (45 %) lisääntyneen. Vähemmän mainintoja saivat oppimateriaalin hankinta (24 %) ja opetussuunnitelmatyö (13 %).

Erityisopettajien ja opinto-ohjaajien vastauksissa korostui muita enemmän huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö. YTO-opettajilla puolestaan korostuivat opiskelijan käyttäytymiseen liittyvien eli kurinpidollisten tehtävien lisääntyminen. Ammatillisten aineiden opettajilla puolestaan korostui HOKS:n liittyvän kirjaamisen lisääntyminen.

²⁷ OAJ 2024. Lukiokoulutuksen ilmapuntari 2024 – Missä mennään ja miltä tuntuu.

Kuutio 4. Lisääntyneet työtehtävät

3.2.2. Tuva-koulutuksen toteutuksessa suurta vaihtelua

TUVA-koulutus käynnistyi syksyllä 2022 yhdistämään perusopetuksen lisäopetuksen (kymppiluokka), ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen (VALMA) ja lukio-koulutukseen valmistavan koulutuksen (LUVA) yhdeksi valmentavaksi koulutukseksi²⁸. TUVA:n tarkoituksena on antaa opiskelijalle valmiuksia hakeutua toisen asteen koulutukseen²⁹. Koulutuksessa opiskellaan opiskelu- ja urasuunnittelutaitoja, sekä opiskelijan yksilöllisten tarpeiden mukaan vahvistetaan perustaitoja, opiskellaan lukiokoulutuksen tai ammatillisen koulutuksen opintoja, työelämätaitoja, arjen taitoja ja muuta. Koulutuksen sisällöt suunnitellaan henkilökohtaisesti jokaisen opiskelijan kanssa.

OKM on hallitusohjelman mukaisesti käynnistänyt keväällä 2024 Tuva-koulutuksesta selvityksen, jonka tulokset on tarkoitus julkaista toukokuun 2024 loppuun mennessä³⁰. Tässä valossa OAJ koki tärkeäksi selvittää, miten TUVA-koulutus näyttäytyy ammatillisissa oppilaitoksissa työskenteleville jäsenille.

Ammatilliset oppilaitokset, joilla on Tuva-koulutuksen järjestämislupa³¹, voivat tarjota TUVA-koulutusta. Kyselyyn vastanneista joka kymmenes (10 %) kertoi opettavansa TUVA-opiskelijoita. Tulosten perusteella TUVA-koulutuksen järjestämisessä on paikoin suuria puutteita, mutta tilanne vaihtelee. Vastaajista lähes puolet (49 %) oli sitä mieltä, että eri tavoittein opiskelevien oppijoiden tarpeet on mahdollista huomioida TUVA-koulutuksessa hyvin tai melko hyvin, kun huonosti tai melko huonosti vastasi noin kolmasosa (34 %)

Eriyisenä haasteena TUVA-koulutuksessa pidettiin erityisopettajan tuen ja opinto-ohjaajan antaman ohjauksen riittämättömyys. Lisäksi alle puolet (40 %) vastaajista olivat sitä mieltä, että opettajalla on TUVA:ssa riittävästi aikaa opiskelijan kohtaamiseen. Vain noin kolmasosa (29 %) koki opinto-ohjauksen, (29 %) kielitaustaan liittyvien tarpeiden huomioinnin, (33 %) erityisopettajan tuen sekä (41 %) ohjaajan antaman avun riittäväksi TUVA-koulutuksessa. Myös ryhmäkoon ja työrauhan näkivät riittävän hyvinä alle 40 % vastaajista. Ryhmäkoot nousivat esille myös avoimissa kysymyksissä, joissa se oli vastaajien suurin huolenaihe.

²⁸ Valmentavat koulutukset. 2023. <https://opintopolku.fi/konfo/fi/sivu/valmentavat-koulutukset> Luettu 8.4.2024

²⁹ Laki tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta 2015/2020.

³⁰ Tuva-koulutuksen toimivuutta koskeva selvitys on käynnistynyt. 2024. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/tuva-koulutuksen-toimivuutta-koskeva-selvitys-on-kaynnistynyt>. Luettu: 13.3.2024

³¹ OIVA. Tuva-koulutuksen järjestämisluvat. <https://oiva.okm.fi/fi/jarjestamis-ja-yllapitamisluvat/tuva>. Luettu: 4.4.2024.

3.2.3 Asetusmuutos opetuksen ja ohjauksen määrästä ei vielä läsnä oppilaitosten arjessa

Opetuksen ja ohjauksen määrää on pitänyt 1.8.2022 voimaan tulleen asetuksen mukaan arvioida ja kirjata opiskelijan HOKS:iin³². Mikäli opiskelijalla ei ole aiempaa osaamista, tulee opetuksen ja ohjauksen määrän arvioinnissa lähtökohtana käyttää 12 tuntia/osaamispiste. Tuntimäärä voi kuitenkin olla säädettyä suurempi tai pienempi opiskelijan oppimisvalmiuksien tai yksilöllisten valintojen perusteella. Opetuksen määrä tulee määritellä tutkinnon osittain tai yhteisissä tutkinnon osissa osa-alueittain. Esimerkiksi viestintä- ja vuorovaikutusosaamisen tutkinnon osassa osa-alue viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä 4 osaamispistettä tarkoittaa vähintään 48 tuntia opetusta. Tästä lähdetään arvioimaan, onko opiskelijakohtaisesti olemassa perusteita suuremmalle tai pienemmälle opetusmäärälle.

Jäsenkyselyssä noin puolet (52 %) vastaajista oli sitä mieltä, että opettamansa opiskelijansa saavat keskimäärin enemmän opetusta ja ohjausta kuin 12 tuntia osaamispistettä kohden. Viidesosa (21 %) oli sitä mieltä, että opiskelijat saavat keskimäärin vähemmän kuin mikä asetusmuutoksen mukainen vähimmäismäärä on. Lisäksi noin neljäsosa (27 %) ei osannut sanoa. Kun tarkastelusta otettiin pois ne kaikki, jotka vastasivat "en tiedä", loput jakautuivat siten, että 70 % koki opiskelijoiden saavan vähimmäismäärää enemmän opetusta ja 30 % vähemmän. Yhteisten aineiden opettajat kokivat muita enemmän, että heidän opiskelijansa saavat opetusta keskimäärin enemmän kuin 12 h/osaamispiste ja ammatillisten aineiden opettajat puolestaan vähemmän.

- ▶ Opiskelijoiden perustaidoissa on puutteita.
- ▶ Oppivelvollisuus uudistus on lisännyt opettajien tehtäviä ja työmäärää
- ▶ Tuva-koulutuksessa, opinto-ohjauksessa ja tuessa on vaihtelua
- ▶ Asetus opetuksen minimimäärästä on tarpeellinen, mutta sen toteutuminen on vielä puutteellista.

Asetusmuutos voi tukea opetuksen ja ohjauksen riittävää määrää, mutta se ei vastausten perusteella varmista sitä täysin. Vastaajista hieman alle puolet (44 %) ajatteli säännöksen 12 tunnista osaamispistettä kohden turvaavan opetuksen ja ohjauksen määrää. 16 % koki, ettei näin ole, ja suuri määrä (44 %) ei osannut sanoa. Yhteisten aineiden opettajat olivat muita enemmän sitä mieltä, että säännös turvaa opetuksen ja ohjauksen määrän.

Kysyttäessä sitä, miten opetuksen ja ohjauksen määrä merkitään opiskelijoiden HOKS:iin, lähes puolet vastaajista (44 %) eivät tieneet, miten tämä tapahtuu, vaikka suurin osa vastaajista (75 %) tekee HOKS:eja, johon opetuksen ja ohjauksen määrä kirjataan. HOKS:eja tekevästä kyselyyn vastanneista 38 % ei osannut sanoa, miten tiedon kirjaaminen tapahtuu. Suuret määrät "en tiedä" -vastauksia kaikissa opetuksen ja ohjauksen määrää koskevissa kysymyksissä kertovat kuitenkin, ettei asetusmuutos ole vielä näkyvä osa kaikkien oppilaitosten arkea.

Tulosten perusteella tyypillisin keino opetuksen ja ohjauksen määrän kirjaamiseen HOKS:seja tekevien vastaajien mukaan on automatisoitu HOKS:n merkitseminen siten, että tietoa ei voi jälkikäteen muuttaa (21 %). Toiseksi eniten (17 %) tiedon kerrottiin tulevan automaattisesti järjestelmästä, mutta siten, että sitä voi muokata. Loput merkitsivät opetuksen ja ohjauksen määrän HOKS-keskustelun yhteydessä; joko jokaiselle yksilöllisesti (15 %) tai kaikille saman määrän (8 %).

HOKS:n nykyisellään kirjattavien tietojen määrä on erittäin suuri. Siinä mielessä on hyvä, että osa tiedoista on HOKS:ssa valmiina. Toisaalta kaikille sama määrä opetusta ei ole ollut lainsäätäjän tavoitella. Ongelmallisia ovat varsinkin tilanteet, joissa opettaja ei voi muuttaa opetuksen ja ohjauksen määrää.

OAJ näkee tärkeänä, että opiskelija saa riittävästi opettajan antamaa opetusta ja ohjausta. Säännökset opetuksen ja ohjauksen minimimäärästä turvaavat hallitusohjelman tavoitetta lisätä lähiopetusta. Säännöksen noudattamiseen tulee kuitenkin kiinnittää huomiota. Nyt opetuksen ja ohjauksen määrän toimintavoissa on tämän kyselyn mukaan vielä paljon epäselvyyksiä ja käytännöt vaihtelevat oppilaitoksissa. OAJ ajaa, että rahoituksesta nykyistä suurempi osuus kohdistuu opetukseen. Lisäksi opetuksen ja ohjauksen minimimäärän tulisi olla vähintään 16 tuntia/osaamispiste.

³² Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta. 583/2021.

3.3. Hallitusohjelma pyrkii uudistamaan oppimisen tukea, takaamaan kaikille HOKS:it ja vahvistamaan työelämässä oppimista

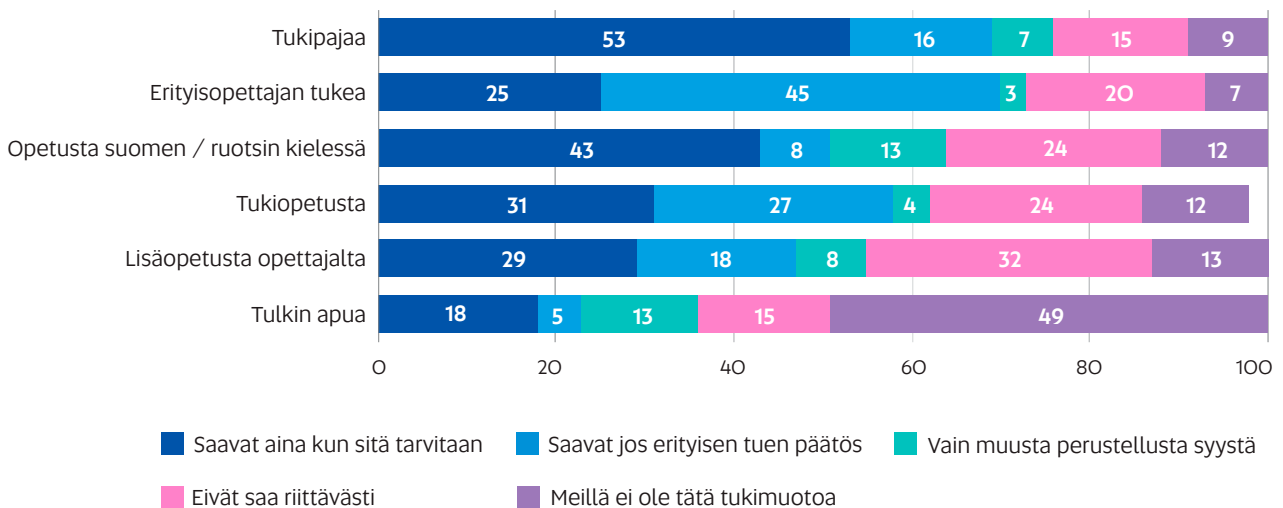
3.3.1 Tuen vahvistamiselle selkeä tarve

Laki ammatillisesta koulutuksesta linjaa, että opiskelijalla on oikeus saada opetusta ja ohjausta³³. Nykyinen laki ei kuitenkaan määrittele tarkemmin opiskelijan oikeutta oppimi-

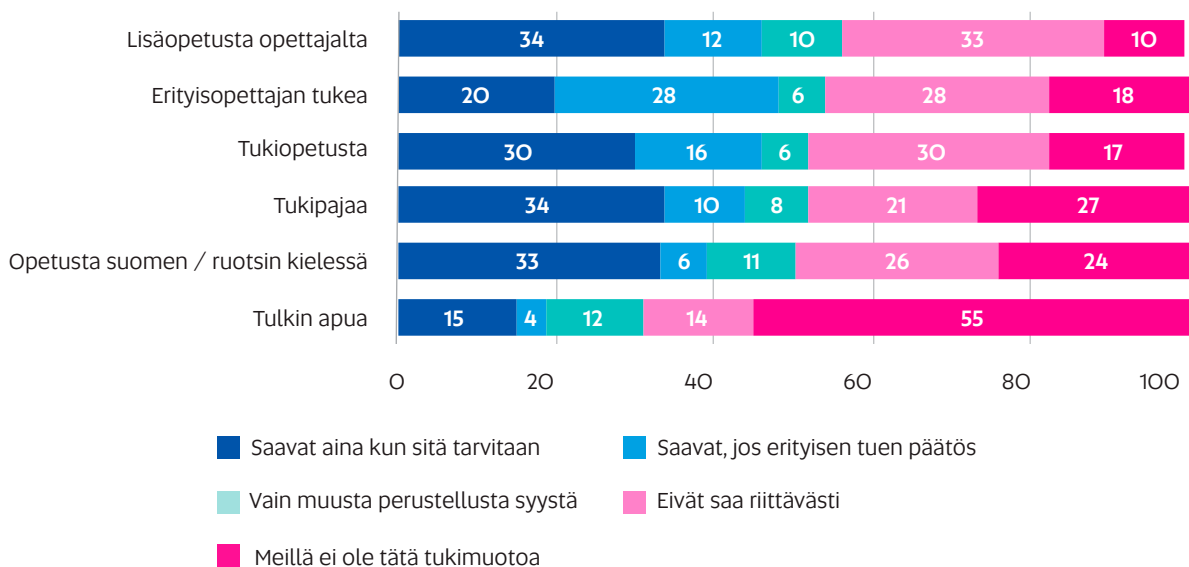
sen tukeen, ellei hänen tarpeensa tuelle ole säännöllinen ja pitkäkestoinen, jolloin opiskelijalle tehdään erityisen tuen päätös ja suunnitelma.

Kyselyn perusteella oppimisen tuen tarve on kasvanut. Kyselyyn vastanneista lähes yhdeksän kymmenestä (89 %) koki opettamiensa opiskelijoiden tuen tarpeen lisääntyneen viimeisen kahden vuoden aikana. Vain 10 % vastaajista näki tuen tarpeen pysyneen ennallaan ja ainoastaan 1 % koki tuen tarpeen vähentyneen. Tuen tarpeen suhteen ei ollut eroa eri taustaryhmien välillä.

Kuvio 5. Oppimisen tuki YTO-aineissa

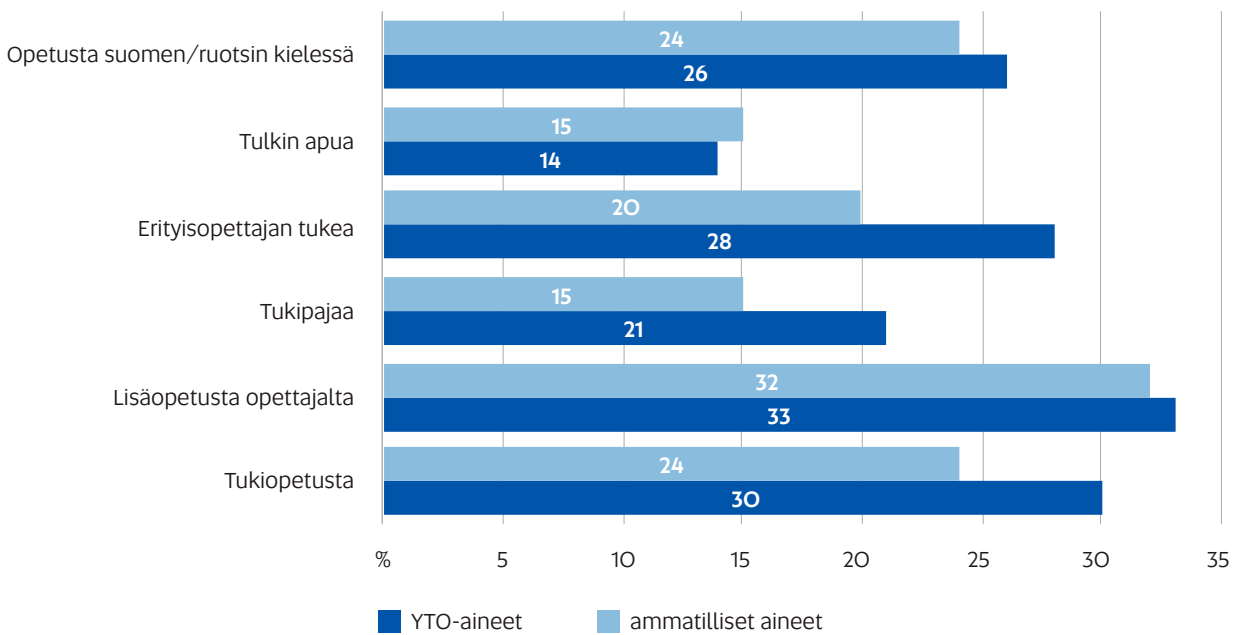

Kuvio 6. Oppimisen tuki ammatillisissa aineissa

³³ Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.

Kuio 7. Tukimuotojen saatavuus, "eivät saa riittävästi" vastausten osuudet

Kyselyssä selvisi myös, että tukimuotojen saatavuudessa on vaihtelua. Oppimisen tuen saatavuutta selvitettiin kysymällä kyselyyn osallistuneilta saavatko opettamasi opiskelijat yhteisissä tutkinnon osissa eli YTO-opinnoissa sekä ammatillisissa aineissa eritellysti eri tukimuotoja.

Tulosten perusteella kaikkien tukimuotojen saatavuudessa on selkeitä puutteita. Suurimmat puutteet ovat lisäopetuksen saannissa opettajilta, jota piti riittämättömänä noin kolmannes opettajista (ammattillisissa 33 %, YTO-aineissa 32 %). Lähes yhtä huono tilanne oli tukiopetuksen kohdalla, jota piti ammatillisissa riittämättömänä 33 % ja YTO-aineissa 24 %. Ammatillisissa aineissa korostui lisäksi tarve erityisopettajan tuelle (28 %) ja YTO-aineissa opetus suomen tai ruotsin kielessä (24 %). YTO-aineissa pelkästään tukipajan kohdalla yli puolet vastaajista uskoi tukea olevan saatavilla aina, kun sitä tarvitaan. Ammatillisissa aineissa kaikkien tukimuotojen kohdalla vain alle 40 % uskoi tukea olevan tarvittaessa saatavilla.

Keskimäärin parhaiten saatavilla oli tukipajoja: YTO-opinnoissa noin puolet (53 %) kertoivat tukimuodon olevan saatavilla "aina kun sitä tarvitaan". Ammatillisissa opinnoissa noin kolmasosa (34 %) uskoi, että tukipajoja on opiskelijoille saatavilla aina kun niille on tarvetta. Kyselyssä ei sel-

vitetty tarkemmin tukipajojen sisältöä. Tiedossa on, että oppilaitoksissa tukipajojen toteuttamismuodot vaihtelevat paljon, esimerkiksi erityisopettajan pitämistä tukipajoista ohjaajien tukipajoihin.

Osa tukimuodoista on, erityisesti YTO-opinnoissa, sidottu opiskelijan erityisen tuen päätökseen. Melkein puolet (45 %) kyselyyn vastanneista totesi, että erityisopettajan tukea on saatavilla, jos opiskelijalle on tehty erityisen tuen päätös. Ammatillisissa aineissa vastaava luku oli 28 %. Erityisen tuen päätöksen edellytyksenä on opiskelijan tarve säännölliseen ja pitkäaikaiseen tukeen. Tämä rajaa ne opiskelijat pois tuen piiristä, joille riittäisi osa-aikainen erityinen tuki. Erityisesti oppivelvollisten osalta tämä on iso puute. Oppivelvollisista noin joka neljäs on peruskoulussa saanut erityisopettajan erityisopetusta myös tilapäiseen lyhytaikaiseen tarpeeseen³⁴. OAJ pitää välttämättömänä, että tämä oikeus säädetään opiskelijoille myös ammatilliseen koulutukseen.

Jäsenkyselyssä kysyttiin myös tulkin tuesta. Noin puolet vastaajista (YTO-aineissa 51 %, ammatillisissa 45 %) kertoivat tukimuodon olevan käytössä. Sen riittävydessä oli kuitenkin vaihtelua ja sitä oli tulosten perusteella muita paremmin saatavilla suuremmissa kunnissa.

³⁴ Tilastokeskus. 2023. <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8lmaqOndqqfOduite8O6lj3>. Luettu 9.4.2024.

Alueellisesti löytyi myös muita eroja eri tukimuotojen saatavuudessa. Pääkaupunkiseudun opiskelijoilla oli hieman paremmin saatavilla tukea suomen tai ruotsin kielessä verrattuna muuhun Suomeen. Ammatillisissa aineissa tukipajojen tarjottiin pääkaupunkiseudulla (84 %) muuta Suomea (70 %) enemmän.

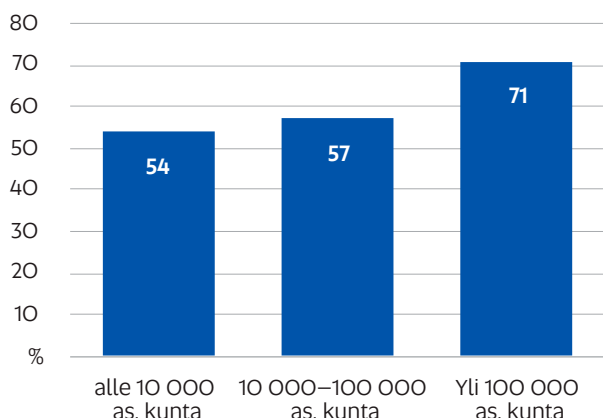
Keväällä 2024 oppimisen tukea ollaan uudistamassa. Suunnitteilla on, että lakiin säädettäisiin opiskelijalle oikeus oppimisen tukeen (5.4.2024 tilanne). OAJ:n mukaan on hyvä, että oppimisen tukea vahvistetaan. Opiskelijan oikeus tukiopeutukseen on tärkeää kirjata lakiin. Samalla tulee myös säätää opiskelijan oikeudesta osa-aikaiseen erityisopetukseen sekä määrittää, että tukiopeutus on vain opettajan tai erityisopettajan antamaa ja erityisopetus vain erityisopettajan antamaa, jotta opiskelijat saavat aina pedagogisesti laadukasta tukea.

3.3.2. Tarvetta on myös vaativalle erityiselle tuelle

Jäsenkyselyn mukaan myös vaativalle erityiselle tuelle löytyi paljon tarvetta. Opiskelijalla on oikeus vaativaan erityiseen tukeen, jos hänellä on vaikeita oppimisvaikeuksia, vaikea vamma tai sairaus. Opiskelijan yksilölliset tuen tarpeet ovat siis laaja-alaisia ja monipuolisia. Vaativaa erityistä tukea annetaan oppilaitoksissa, joilla on siihen järjestämislupa. Näitä oppilaitoksia on Suomessa vuonna 2024 vain 11. Vaativa erityinen tuki on erittäin tärkeä osa tuen järjestelmää, vaikka sitä saa vain noin puolitoista prosenttia kaikista ammatillisen toisen asteen tutkintoon johtavan kou-

Kuvio 8. Vaativan erityisen tuen tarve eri kokoisissa kunnissa

Opiskelijoiden joukossa niitä, joilla vaativan erityisen tuen tarve jonkin verran/paljon, suhteessa vastaajan kunnan kokoon

lutuksen opiskelijoista. Kyse on juuri siitä joukosta, joiden eteneminen opinnoissa ilman vahvaa tukea ei onnistuisi.

Oppivelvollisuuden laajentaminen on vaikuttanut vaativan erityisen tuen opiskelupaikkojen saatavuuteen. Koulutuksen järjestäjien pitää tarjota opiskelupaikka ensisijaisesti oppivelvollisille. Kunta voi ohjata opiskelupaikaksi vaativan erityisen tuen oppilaitoksen, jolloin nämä opiskelijat on otettava oppilaitokseen. Näin ollen ei-oppivelvollisille jää vähemmän aloituspaikkoja. Vaativan erityisen tuen tarve on tullut vahvasti esiin keskustelussa opettajien ja mm. Ammatillisten erityisoppilaitosten kumppanuusverkoston – AMEO-verkoston kanssa. Tuoretta tutkimustietoa vaativan erityisen tuen tarpeesta ei kuitenkaan ole.

Tässä ajankohtaiskyselyssä pyrittiin selvittämään, minkälaiseksi ammatillisen opetushenkilöstö kokee vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden osuuden oppilaitoksissaan. Vastaajilta kysyttiin, onko opiskelijoidensa joukossa sellaisia opiskelijoita, joiden tuen tarve on niin suuri, että he tarvitsisivat paikan ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Vain 7 % vastasi ei. Eniten, eli 50 % vastaajista, kertoi vaativaa erityistä tukea tarvitsevia olevan joukossaan jonkun verran, 30 % vähän ja 13 % paljon.

Tarve vaativalle erityiselle tuelle on suurta. 93 % vastaajista koki, että heillä on opiskelijoita, jotka tarvitsevat vaativaa erityistä tukea.”

Alueellisesti tarkasteltuna pääkaupunkiseudulla (78 %) vastattiin muuta Suomea (60 %) enemmän opiskelijoiden joukossa olevan jonkun verran tai paljon niitä opiskelijoita, joilla on tarve vaativalle erityiselle tuelle. Tarvetta vaativalle erityiselle tuelle koettiin myös erityisesti yli 100 000 asu-kaan kunnissa.

3.3.3. OPVA-opintojen hyödyntäminen lisääntyneenä

Kyselyssä kysyttiin myös opiskeluvalmiuksia tukevista opinnoista. Koulutuksen järjestäjä voi ammatillisesta koulutuksesta annetun lain mukaan järjestää opiskeluvalmiuksia tukevia opintoja (OPVA-opinnot)³⁵. Nykyinen, keväällä 2024 voimassa oleva laki, ei kuitenkaan velvoita koulutuksen järjestäjää järjestämään näitä opintoja. Lisäksi opiskeluvalmiuksia tukevien opintojen toteutuksessa on ollut vaihtelua ja hyviä käytäntöjä on vielä haettu³⁶.

Opetus- ja kulttuuriministeriö onkin ohjannut merkittävästi rahoitusta opiskeluvalmiuksia tukevien opintojen kehittämiseen. Vuonna 2022 strategiarahoitusta ohjattiin lähes 3,5 miljoonaa euroa opiskeluvalmiuksia tukevien opintojen kehittämiseen OPVA haltuun hankkeelle³⁷. Hankkeessa on tuotettu laajasti oppimateriaalia avointen oppimateriaalien kirjastoon.

Owal Groupin³⁸ selvityksessä esitettiin, että opiskeluvalmiuksia tukevia opintoja tulisi tarjota kaikille ammatillisen perustutkinnon opiskelijoille, ja että niistä on ollut hyötyä mm. keskeyttämisen vähentämisessä.

Tässä jäsenkyselyssä vastaajista 70 % ilmoitti oppilaitoksissaan tarjottavan OPVA-opintoja. Vain 10 % vastaajista kertoi, ettei OPVA-opintoja oppilaitoksessa tarjota ja 19 % ei osannut sanoa. OPVA-opintojen tarjoaminen oli noussut OAJ:n vuoden 2022 oppivelvollisuuskyselystä, jossa saman kysymyksen kohdalla 61 % ilmoitti OPVA-opintoja tarjottavan oppilaitoksessaan. Kysyttäessä mitä nuo OPVA-opinnot käytännössä tarkoittavat opiskelijalle, nousi avoimissa vastauksissa eniten esille esimerkiksi suomi toisena kielenä -opetus, digitaitojen kehittäminen, matematiikan perusteet, työelämätaitojen opettaminen sekä elämäntaitojen tuki. OPVA on siis yleensä oppilaitoksissa juuri opiskelun perustaitojen opettamista.

Kyselyn tekemisen jälkeen on oppimisen tukea uudistettaessa talvella 2024 esitetty, että OPVA-säännös poistettaisiin.

Samalla poistettaisiin rahoituksen korotuskerroin. Sen sijaan säädettäisiin, että opiskelijalla on oikeus oppimisen tukeen (5.4.2024 tilanne). Sekä tämän että lukiokoulutuksen kyseilyn³⁹ perusteella peruskoulutusta tulevilla opiskelijoilla on aiempaa heikommat perustaidot. Opiskeluvalmiuksia tukeville opinnoille on siis selkeästi tarve ja onkin tärkeää, että opiskelijan oikeudesta opiskeluvalmiuksia tukeviin opintoihin säädetään. Lisäksi tulee säätää opiskelijoiden oikeudesta kielelliseen tukeen (suomi tai ruotsi toisena kielenä, S2) sekä turvata rahoitus myös näille.

3.3.4 Tiedon siirrossa puutteita

Koulutuksen järjestäjällä on oppivelvollisuuslain mukaan oikeus saada opetuksen kannalta välttämättömät tiedot⁴⁰, kuten tieto opiskelijan perusopetuksessa tarvitsemasta erityisestä tuesta. Jos oppivelvolliselle on tehty perusopetuslain mukainen perusopetuksen päättyessä voimassa oleva päätös erityisestä tuesta, koulutuksen järjestäjän on selvitettävä ja arvioitava opiskelijan erityisen tuen tarve perusopetuksen aikana tehdyn erityisen tuen päätöksen pohjalta⁴¹.

OAJ pitää tärkeänä, että tiedonsiirto saadaan sujuvaksi toiselle asteelle ja opettajat saavat tarvitsemansa tiedon opiskelijan tuesta. Tämän kyselyn perusteella opettajat eivät ole täysin tyytyväisiä opiskelijoiden tuen tarpeeseen liittyvään tiedon kulkuun.

Vain kolmasosa (33 %) vastaajista kertoi saavansa aina tiedon opiskelijan erityisen tuen tarpeesta. Yhteensä reilu puolet (58 %) ilmoitti saavansa tiedon osan opiskelijoista erityisen tuen tarpeesta tai saavansa tiedon siitä vain joskus. Pieni osa (8 %) vastaajista ei saa tietoa opiskelijoidensa erityisen tuen tarpeesta lainkaan. Muun opiskelijan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömän tiedon kohdalla vain joka kuudes (16 %) koki saavansa aina tiedon kaikesta tarpeellisesta. Vastaajista 63 % saa muista opetuksen kannalta välttämättömistä asioista tiedon vain osittain tai vain joskus. 18 % ilmoitti, ettei saa ollenkaan tietoa muista opiskelijan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömistä asioista. Erityisopettajat kokivat saavansa muita vastaajia paremmin

³⁵ Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 63 §.

³⁶ Owal Group. 2021. Selvitys ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpanosta. https://owalgroup.com/wp-content/uploads/2021/03/Reformin-toimeenpanon-tilanne_16O3.pdf Luettu 8.3.2024. Katso sivut 4 ja 37.

³⁷ OKM 2022. Vuoden 2022 ammatillisen koulutuksen strategiarahoituspäätökset. <https://okm.fi/documents/1410845/71462071/Strategiarahap%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset+2022.pdf/Od010502-e96c-5b7c-Od38-e22637da7e36/Strategiarahap%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset+2022.pdf?t=1655966160343>

³⁸ Owal Group 2021. Selvitys ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpanosta. https://owalgroup.com/wp-content/uploads/2021/03/Reformin-toimeenpanon-tilanne_16O3.pdf. Luettu: 8.3.2024. Katso sivut 4 ja 37.

³⁹ OAJ 2024. Lukiokoulutuksen ilmapuntari 2024 – Missä mennään ja miltä tuntuu.

⁴⁰ Oppivelvollisuuslaki 1214/2020, 23 §.

⁴¹ Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 67 §.

tiedon opiskelijoidensa erityisen tuen tarpeesta ja muista opiskelijan opetuksen kannalta välttämättömistä tiedoista. Lisäksi ammatillisissa erityisoppilaitoksissa työskentelevät saivat oletustikin muissa oppilaitoksissa työskenteleviä paremmin tietoa opiskelijan tuen tarpeista.

3.3.5 Opiskeluhollossa haasteita

Opiskeluhoito eli opiskeluterveydenhuolto sekä kuraatori- ja psykologipalvelut ovat siirtyneet hyvinvointialueiden vastuulle 1.1.2023. Oppilaitoksen toiminnan, opiskelijan oppimisedellytysten ja hyvinvoinnin sekä opettajan työn kannalta on tärkeää, että opiskeluholton palveluita on riittävästi saatavilla oppilaitoksen tiloissa.

Opiskeluholton saatavuus on kyselytulosten perusteella puutteellista. Vain noin puolet (52 %) koki opiskeluholton palvelujen olevan riittävästi opiskelijoiden käytettävissä. Tilanne on kuitenkin hieman parantunut vuoden 2022 kyselystä, jossa vain 42 % vastaajista piti opiskeluholton palveluja riittävinä.

3.3.6. Avoimet vastaukset oppimisen tuesta

Avoimia vastauksia opiskelijoiden tarvitsemasta tuesta oli paljon, 30 sivullista. ”Kaikkea mahdollista”- tukea tarvittiin, mutta avoimissa vastauksissa korostuivat seuraavat teemat. Teemoista on nostettu muutamia tyypillisiä, yksittäisiä suoria lainauksia.

Tarve opettajan antamalle lähiopetukselle ja tukipetukselle

- ▶ Riittävästi lähiopetusta tarpeeksi pienessä ryhmässä
- ▶ Aikaa ja mahdollisuutta opettajan pysähtymiseen ja oikeaan auttamiseen, esimerkiksi tukipetuksen muodossa
- ▶ Enemmän normaalia perusopetusta eli lähiopetusta koululla

Pienemmät ryhmäkoot

- ▶ Liputan eniten pienempien ryhmien puolesta. Kun ryhmäkoko on pieni, opettaja pystyy luomaan koko ryhmän kurssin läpi. Minulla on myös hyviä kokemuksia samanaikaisopettajuudesta, joten sitä olisi hyvä olla tarjolla. Myös perinteinen pienryhmä-opetus esimerkiksi erityisopettajan johdolla tuo hyviä tuloksia
- ▶ Lisää opetustunteja ammatilliseen perusopetukseen. Ryhmäkoot reilusti pienemmiksi, jolloin yksittäinen opiskelija saa paremmin henkilökohtaista opetusta opettajalta

- ▶ Oppimisen tukea ei ole riittävästi saatavilla
- ▶ Tarve vaativalle erityiselle tuelle on suurta
- ▶ Tieto opiskelijan tuen tarpeesta ei kulje riittävän hyvin
- ▶ Opiskeluholton palveluiden saatavuudessa on puutteita

Pienryhmäopetusta

- ▶ Pienryhmäopetusta opettajalta ei ohjaajalta
- ▶ Pienryhmäopetusta aineenopettajan tai erityisopettajan ohjauksella

Enemmän erityisopettajan tukea – tarvetta sekä laaja-alaisille yto-aineisiin että erityisesti ammatillisille erityisopettajille.

- ▶ Erityisopettajan tukea sekä ammatillisiin, että YTO-aineisiin. Ersu-raha pitäisi korvamerkitä, ettei sitä voi käyttää mihin vaan! Muuten ei muutosta tule.
- ▶ Erityisopettajan tuen tarve on lisääntynyt paljon
- ▶ Ammatillisissa ei ole erityisopettajaa ollenkaan meillä xxx:ssä. Eli minullakin on 7 erityisen tuen piirissä olevaa opiskelijaa ja joudun selviämään täysin yksin! Tarvitsisin kyllä ehdottomasti apua opetukseen

Lisää suomi toisena kielenä (S2) -opetusta

- ▶ S2-taustaisten opiskelijoiden määrä lisääntyy ja heidän kielitaito heikko. Lisää S2 opetusta S2-opettajilta – ei siis äidinkielen opettajilta
- ▶ Enemmän tukea luokkaan, esim. S2- tai erityisopettajan tuki opitun aikana

Tukea perustaitoihin, opiskeluvalmiuksiin ja elämänhallintaan.

- ▶ Tukea opiskelutaitoihin ja elämänhallintaan
- ▶ Perustaidoissa kuten lukemisessa ja perusmatematiikassa. Peruslaskutaidot kuten kerto- ja jakolaskut eivät ole hallinnassa. Opiskelutaidoissa ja digiosaamisessa tarvitsevat enemmän tukea

3.3.7 HOKS:ia tulee yksinkertaistaa, keinot jakavat mielipiteitä

Ammatillisen koulutuksen reformin myötä jokaiselle opiskelijalle tehdään opintojen alussa henkilökohtainen osaa-

misen kehittämisen suunnitelma eli HOKS⁴². HOKS:ia kuuluu päivittää säännöllisesti. Sen on tarkoituksena olla käytännön apuväline opiskelijan ohjaamiseen. Lisäksi HOKS:n kautta hoidetaan myös muita tehtäviä, kuten oppivelvollisuuden seuranta, määrittämään osittain oppilaitoksen saamaa rahoitusta ja kerätään tietoa opiskelija- ja työnantajapalautetta varten. Opintohallintojärjestelmään kirjatusta HOKS:sta siirretään tietoa Opetushallituksen KOSKI- ja eHOKS-palveluihin.

Hallitusohjelmassa halutaan varmistaa, että kaikille opiskelijoille tehdään HOKS. Eri selvitysten mukaan HOKS puuttuu 21–25 %⁴³ ⁴⁴ opiskelijoista. On tärkeää varmistaa, että jokaiselle opiskelijalle tehdään HOKS:t. Vähintään yhtä tärkeää kuitenkin on, että HOKS:t vastaavat päätarkoitustaan lisää, eli tukevat opiskelijoiden opintojen etenemistä.

HOKS on tarpeellinen, mutta sen on koettu olevan liian kuormittava ja aikaa vievä. OAJ on vuoden 2023 aikana tehnyt vaikuttamistyötä HOKS:n kehittämiseksi. Tarve HOKS:n yksinkertaistamiselle on tullut vahvasti esiin asiasta ponnellen tehneeltä OAJ:n valtuustolta ja jäsenistöltä.

OAJ toteutti kvalitatiivisena tutkimuksena selvityksen opettajille ja koulutuksen järjestäjille HOKS:sta⁴⁵. Selvityksen tuloksena nähtiin, että HOKS:ia pitää yksinkertaistaa opetuksen ja ohjauksen kannalta oleellisiin tietoihin, HOKS:n laadintaan tulee varmistaa riittävät resurssit ja prosessia tulee automatisoida niiltä osin, kun se on mahdollista. HOKS kuormittaa opettajien lisäksi laajalti muita oppilaitoksen toimijoita ja vie kohtuuttomasti resursseja opetukselta. Tämän vuoksi myös tiedonsiirtoa opintohallintojärjestelmien ja Opetushallituksen eHOKS- ja KOSKI-palveluihin

pitää sujuvoittaa. Tavoitteena tuleekin olla, että tulevaisuudessa oppilaitos siirtää tietoja vain yhteen helposti toimivaan palveluun.

Myös tässä ajankohtaiskyselyssä selvitettiin vastaajien kokemuksia HOKS:sta. Vastaajista kolme neljästä (75 %) ilmoitti tekevnsä henkilökohtaisia osaamisen kehittämissuunnitelmia eli HOKS:eja. Kysyttäessä HOKS:iin liittyviä asioita erilaisten väittämien kautta, vastaukset paljolti jakautuivat. OAJ:n syksyn 2023 selvityksessä huolenaiheeksi nousi se, että opettajilla ei ole riittävästi aikaa HOKS-työhön ja mahdollisuuksia aidosti keskustella opiskelijoiden kanssa. Myös tämän kyselyn perusteella huoli opettajien ajasta on aiheellinen. Vain 40 % vastaajista koki, että heillä on riittävästi aikaa opiskelijan kohtaamiseen HOKS:ia tehdessä, kun taas lähes saman verran (38 %) koki, ettei aikaa ole riittävästi. Noin puolet (56 %) vastaajista oli sitä mieltä, että pystyy HOKS:ia tehdessä aidosti keskustelemaan opiskelijan kanssa, kun noin neljännes (24 %) oli asiasta eri mieltä. Loput eivät osanneet sanoa tai eivät olleet asiasta samaa eivätkä eri mieltä.

HOKS:n kasvanut tietosisältö ja raskaat opintohallintojärjestelmät vaikeuttavat HOKS:n tekemistä. Tämän vuoksi kysyimme vastaajilta, uskovatko he tehneensä HOKS:t oikein. Niistä kyselyyn vastanneista, jotka ilmoittivat tekevnsä HOKS:eja, vain hieman yli puolet (56 %) uskoi tehneensä ja kirjanneensa kaikki HOKS:t oikein. Yhtenä mahdollisena syynä HOKS-kirjausten haasteisiin voi olla puutteellinen HOKS-perehdytys. Hieman yli puolet (55 %) piti HOKS:n laadintaan saamaansa opastusta riittävänä ja neljännes (25 %) ilmoitti, ettei opastusta ollut ollut riittävästi. Muita mahdollisia syitä ovat HOKS:n laaja tietosisältö sekä opintohallintojärjestelmät, jotka eivät tue riittävästi käyttäjää.

⁴² OPH. Henkilökohtainen osaamisen kehittämisen suunnitelma (HOKS). <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/henkilokohtaistaminen> Luettu 8.3.2024

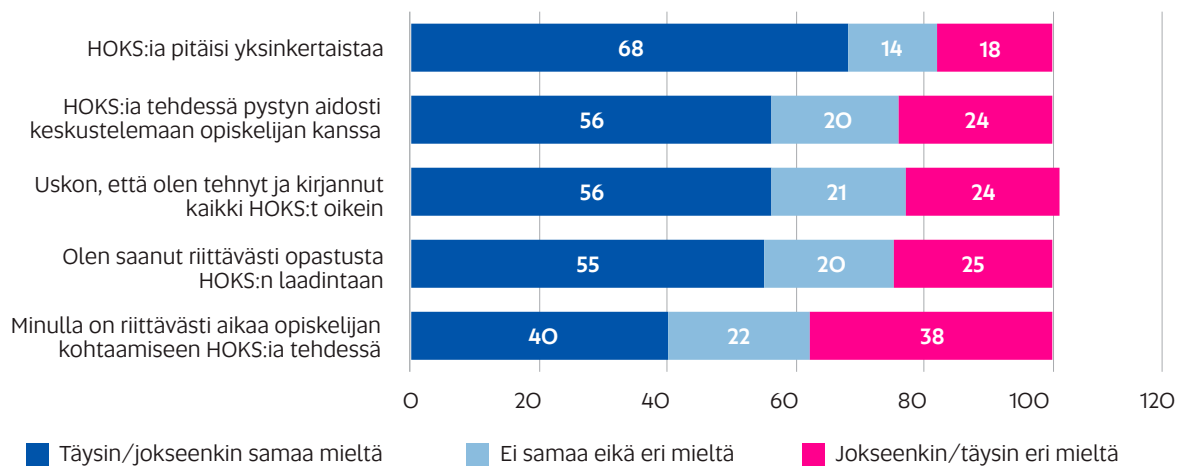
⁴³ Osku ry 2022. Amis22-tutkimus. https://uploads-ssl.webflow.com/62fcd0fa5ab3216dfb7324c/6398a6037680444bcd0bcb18_AMIS-tutkimus%20Osa%C-C%88hko%CC%88inen%20Oversio.pdf. Luettu 22.3.2024.

⁴⁴ Owal Group 2021. Selvitys ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpanosta. https://owalgroup.com/wp-content/uploads/2021/03/Reformin-toimeenpanon-tilanne_1603.pdf. Luettu: 22.3.2024. C%88hko%CC%88inen%20Oversio.pdf. Luettu 22.3.2024.

⁴⁵ OAJ 2023. HOKS-selvitys. "Aikasyöppö, byrokratiatankkausta, ikiliikkuja" – ammatillisen koulutuksen ohjauksen HOKS-prosessia on yksinkertaistettava (oaj.fi). Luettu 8.3.2024.

HOKS:sta, HOKS:ia ohjaavasta lainsäädännöstä ja selvityksen tuloksista ks. tarkemmin ks. Lehikoinen, M. 2023. Opettajien ja koulutuksen järjestäjien näemyksiä henkilökohtaisesta osaamisen kehittämisen suunnitelmasta (HOKS). Helsingin yliopisto. Pro gradu. Erityispedagogiikan opintosuunta. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/ffa883c8-893a-4d28-a753-b06b7e933705/content>

Kuvio 9. Väittämiä HOKS:sta

Kuten jo OAJ:n HOKS-selvitys 2023 osoitti, tarve HOKS:n yksinkertaistamiselle on jaettu tavoite ja se yhdistää opettajia ja koulutuksen järjestäjiä. Myös tässä kyselyssä HOKS:n yksinkertaistamista kannatti 68 % vastaajista. Vain 18 % oli eri mieltä yksinkertaistamisen tarpeesta. Keinot yksinkertaistamiseen jakavat kuitenkin mielipiteitä.

Eniten kannatusta sai ura- ja jatko-opintosuunnitelmien läpikäymisen siirto vasta opintojen puoleen väliin, jonka kanssa samaa mieltä oli 62 %, mutta jota kuitenkin vastusti neljäsosa (25 %) vastaajista. Ehdotusta siitä, että opiskelija täyttää itse HOKS-lomakkeen ennen keskustelua, kannatti 57 % ja vastusti 27 % vastanneista. Tosin on huomioitava, että kaikissa oppilaitoksissa ei ole välttämättä varsinaisia HOKS-lomakkeita, joita opiskelija voisi täyttää etukäteen, vaan HOKS:n opintohallintojärjestelmään täytettävät kohdat täytetään opiskelijan kanssa keskustellessa. Saman verran (57 %) kannatti väitettä ”HOKS:iin pitäisi kirjata vain opiskelijan ja opettajan tarvitsemia tietoja opiskelijan opinnoista” ja noin neljännes (26 %) oli jälleen asiasta eri mieltä. Yli puolet vastaajista (55 %) kannatti ja noin viidesosa (22 %) vastusti ajatusta siitä, että HOKS:iin ei tulisi kirjata tutkinnon perusteissa olevia sisältöjä. 51 % kannatuksen sai ehdotus oppivelvollisille ja aikuisille erilaisista HOKS:eista, jota kuitenkin vastusti lähes kolmasosa (30 %). Saman verran (51 %) sai kannatusta HOKS:iin täytettävien päivämäärien vähentäminen, jota vastusti neljäsosa vastaajista (23 %). Vastaajista 46 % piti hyvänä ja 30 % huonona ehdotusta ”ei laadita työelämäjaksolla suoritettavien opintojen kuvausta”. Vähiten tärkeäksi koettiin ehdotus ”ei laadita työelämäjaksolla suoritettavien opintojen kuvausta”, jonka kanssa samaa mieltä oli vain 41 % vastaajista.

Vaikka HOKS:n yksinkertaistamiselle on tarvetta, ei se ole tietosisältöjenkään kannalta helppoa. Haasteena on, että HOKS:n tietosisällöt liittyvät useisiin eri säännöksiin. Myös muutokset opintohallintojärjestelmiin eivät ole mutkattomia. Huolimatta haasteista, HOKS:ia tulisi yksinkertaistaa. OAJ on ehdottanut HOKS:n tietosisällön ja prosessien analysointia yhteistyössä ohjaavien viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja opettajien kanssa.

3.3.8 Työelämässä oppimisessa vaikeuksia löytää harjoittelupaikkoja, myös ohjaus puutteellista

Ammatillisen koulutuksen tarkoituksena on valmistaa opiskelijoita työelämään. Oppilaitoksessa opittuja tietoja ja taitoja harjaannutetaan ja laajennetaan työelämässä oppimisessa. Samalla opitaan tuntemaan omaa ammattialaa, työelämän vaatimuksia ja kehitetään omia työelämävalmiuksia. Työelämässä oppiminen onkin tärkeä oppimisen muoto ammatillisessa koulutuksessa.

Tässä kyselyssä lähes ¾ vastaajista (70 %) kertoi työelämässä oppimisen asioiden kuuluvan työtehtäviinsä.

Suurena haasteena työpaikalla tapahtuvassa oppimisessa on harjoittelupaikkojen määrä. Vastaajista hieman yli puolet (52 %) kokivat, ettei työpaikkoja ole riittävästi opiskelijoiden työelämässä oppimisen toteuttamiseen. Toisena merkittävänä haasteena on mahdollisuudet varmistaa työpaikkojen soveltuvuus. Vain 61 % uskoi pystyvänsä selvittämään etukäteen opiskelijakohtaisesti työpaikan sopivuuden ja turvallisuuden.

Työelämässä tapahtuva oppiminen perustuu koulutus- tai oppisopimukseen, jossa sovitaan mm. opiskelijan tavoitteista, tehtävistä, vastuista ja velvollisuuksista. Työelämässä oppimisen parissa työskentelevistä vastaajista lähes 9/10 (86 %) kertoi allekirjoittavansa koulutussopimukset. Sen sijaan oppisopimusten tekeminen näytti keskittyneen muille toimijoille, sillä vain 41 % vastaajista ilmoitti allekirjoittavansa oppisopimukset.

Opiskelija saa työelämässä tapahtuvaan oppimiseen tukea sekä työpaikalta että oppilaitoksesta. Opiskelijalla tulee olla työpaikalla vastuullinen työpaikkaohjaaja ja oppilaitoksessa vastuuolettaja. Positiivista on, että kyselyn mukaan vastuuolettajan ja työpaikkaohjaajan nimittäminen toteutuu lähes aina. Vastaajista 97 % kertoi, että kullekin opiskelijalle on nimetty vastuuolettaja työpaikalla tapahtuvaan opiskeluun, ja 99 %, että opiskelijalle on nimetty työpaikkaohjaaja.

Opiskelijan työelämässä tapahtuva oppiminen tulee suunnitella yhteistyössä opiskelijan, työpaikkaohjaajan ja vastuuolettajan kanssa⁴⁶. Vaikka työpaikkaohjaajan nimeäminen toteutuu hyvin, osassa paikoista (31 %) ei opiskelua suunnitella yhdessä työpaikkaohjaajan kanssa ja toteuteta HOKS:n mukaisesti. Lisäksi kyselyn perusteella selkeä haaste ohjauksessa on opiskelijan tukeminen. Vain reilu puolet (59 %) oli sitä mieltä, että työpaikkaohjaaja tukee ja ohjaa opiskelijaa mielestään riittävästi. Vastaajista lähes 9/10 (87 %) kertoo työpaikkaohjaajan osallistuvan aina näytön arviointeihin.

Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa työskentelevät kokivat muita enemmän pystyvänsä selvittämään etukäteen opiskelijakohtaisesti työpaikan sopivuuden ja turvallisuuden. He kertoivat myös muita enemmän opiskelun työpaikalla olleen suunniteltu yhdessä työpaikkaohjaajan kanssa HOKS:ia toteuttaen. Lisäksi erityisoppilaitoksissa töissä olevat vastasivat muista eroavasti tiettyjen työpaikalla oppimisen kehittämisen kysymyksissä. He pitivät muita tärkeämpänä, että oppilaitoksen ohjaaja on työpaikoilla oppijoiden tukena tarvittaessa, ja että olemassa olisi toimiva järjestelmä työpaikalla oppimisen paikkojen kartoittamiseksi. Toisaalta he pitivät muita vähemmän arvossa ehdotuksia työpaikkaohjaajien velvoittavasta koulutuksesta tutkinnon perusteisiin, opiskelijan säännöllisestä ohjaavalle opettajalle raportoinnista sekä S2-opettajan läsnäolosta työpaikoilla.

Kuvio 10. Työelämässä oppimisen toimivuus

```

graph LR
    A[Harjoittelupaikkojen löytyminen: 52 % työpaikkoja ei ole riittävästi  
Harjoittelupaikkojen soveltuvuus: 61 % ei pysty selvittämään työpaikan soveltuvuutta ja turvallisuutta] --> B[Vastuuolettaja nimetty: 97 % kyllä  
Työpaikkaohjaaja nimetty: 99 % kyllä]
    B --> C[Opiskelu työpaikalla suunniteltu työpaikkaohjaajan kanssa yhdessä ja toteutetaan HOKS:n mukaisesti: 69 % kyllä]
    C --> D[Työpaikkaohjaaja tukee ja ohjaa opiskelijaa riittävästi: 41 % ei]
    D --> E[Työpaikkaohjaaja osallistuu aina näytön arviointiin: 87 % kyllä]
  
```

Työpaikalla tapahtuvan oppimisen kehittämiseen liittyvistä ehdotuksista tärkeimmäksi (76 %) koettiin riittävät resurssit opettajille työpaikalla tapahtuvan oppimisen ohjaamiseen ja yhteydenpitoon. Toiseksi eniten (51 %) kaivattiin työpaikkaohjaajille velvoittavaa koulutusta/perehdytystä tutkinnon perusteisiin. Kolmanneksi merkittävämpänä

(41 %) pidettiin opiskelijan säännöllistä raportointia ohjaavalle opettajalle työpaikalla oppimisen ajalta. Neljäntenä oli oppilaitoksen opettajan tuki työpaikoilla tarvittaessa 37 prosentilla ja viidentenä toimiva järjestelmä työpaikkojen kartoittamiseksi 34 prosentilla. Kysymyksessä oli mahdollista valita viisi omasta mielestään tärkeintä kehitysehdotusta.

⁴⁶ OPH. työelämässä oppiminen. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tyoelamassa-oppiminen>. Luettu: 22.3.2024

Kuvio 11. Työpaikalla oppimisen kehittäminen

Miten kehittäisit työpaikalla tapahtuvaa oppimista?

- ▶ Harjoittelupaikkoja ei löydy riittävästi
- ▶ Opettajilla ei ole aina mahdollisuutta selvittää paikan turvallisuutta ja soveltuvuutta
- ▶ Selkeää positiivista kehitystä on tapahtunut vastuupettajan ja työpaikkaohjaajan nimeämisessä – asia kunnossa lähes kaikkialla
- ▶ Vaikka vastuuhenkilöt on nimetty, ohjauksessa on silti puutteita

3.3.9 Koulutuspoliittisessa vaikuttamisessa tärkeimpänä koetaan rahoituksen turvaaminen ja perusopetuksesta tulevien opiskelijoiden riittävät perustaidot

Kyselyssä selvitettiin myös, mihin OAJ:n pitäisi seuraavaksi vaikuttaa. Vastausvaihtoehdot oli muodostettu sekä ajankohtaisista hallitusohjelmaan liittyvistä asioista että yleisistä, aiemmissakin kyselyissä esille tulleista asioista. Vastaja sai valita korkeintaan viisi tärkeintä koulutuspoliittisen vaikuttamisen kohdetta.

Kaikista tärkeimmäksi tavoitteeksi OAJ:n koulutuspoliittisessa vaikuttamisessa koettiin riittävän rahoituksen vaatiminen ja rahoitusleikkausten vastustaminen. Sen valitsi viiden omasta mielestään tärkeimmän kehittämistavoitteen joukkoon reilu puolet (57 %) vastaajista. Toiseksi eniten (54 %) haluttiin OAJ:n turvaavan perusopetuksesta tuleville oppilaille riittävä osaaminen ammatillisten opintojen aloittamiseen. Vastaajille kolmanneksi tärkeintä oli lähiopetuksen lisäämisen ja pienempien ryhmäkokojen vaatiminen, jonka valitsi 51 % vastanneista. Lisäksi hallinnollisen työn vähentäminen (45 %) ja rahoituksen vaatiminen myös pienempien tutkinnonosien järjestämisestä (43 %) nousivat selkeästi loppujen edelle.

Vastaukset erosivat hieman eri opetushenkilöstöryhmien kesken. YTO-aineiden opettajat kokivat erityisen tärkeänä, että OAJ vaatisi lisää lähiopetusta sekä pienempiä ryhmäkokoja. Ammatillisten aineiden opettajilla korostui tarve hallinnollisen työn määrän vähentämiselle. Erityisopettajilla nousi ylimmäksi tarve vaatia lisää erityisen tuen aloituspaikkoja, kun taas opinto-ohjaajilla tarve sille, että opettaja-, opinto-ohjaaja- ja erityisopettajamitoituksesta säädetään koulutuksenjärjestäjää velvoittavasti.

Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa työskentelevät pitivät muita suuremmassa arvossa sen varmistamista, että tieto oppilaan tuen tarpeesta välittyy perusopetuksen päättyessä ammatillisen koulutuksen opettajille. Lisäksi he pitivät tärkeänä vaativan erityisen tuen aloituspaikkojen lisäämistä ja opiskelijoiden jatko-opintovalmiuksien vahvistamista.

1. Rahoituksen turvaaminen
2. Perusopetuksesta tulleille riittävä osaaminen
3. Lähiopetuksen lisääminen sekä pienemmät ryhmäkoot

3.4 Opettajilla aikaa opetukselle entistä vähemmän, hallinnolliset tehtävät ja työrauhan ylläpito kuormittaa

3.4.1 Työn kuormitus lisääntynyt huolestuttavasti

Huolestuttavaa on, että kyselyyn vastanneet kokivat työnsä huomattavasti kuormittavammaksi kuin kolme vuotta sitten. Yhdeksän kymmenestä (89 %) vastaajasta sanoi työn muuttuneen kuormittavammaksi. Lähes puolet (49 %) kaikista vastaajista kertoi työn olevan paljon kuormittavampaa ja 40 % hieman kuormittavampaa kuin kolme vuotta sitten. Vastaajista 9 % koki, ettei kuormittavuudessa ollut kolme viime vuoden aikana tapahtunut muutosta ja vain 1 % koki työnsä hieman vähemmän kuormittavammaksi.

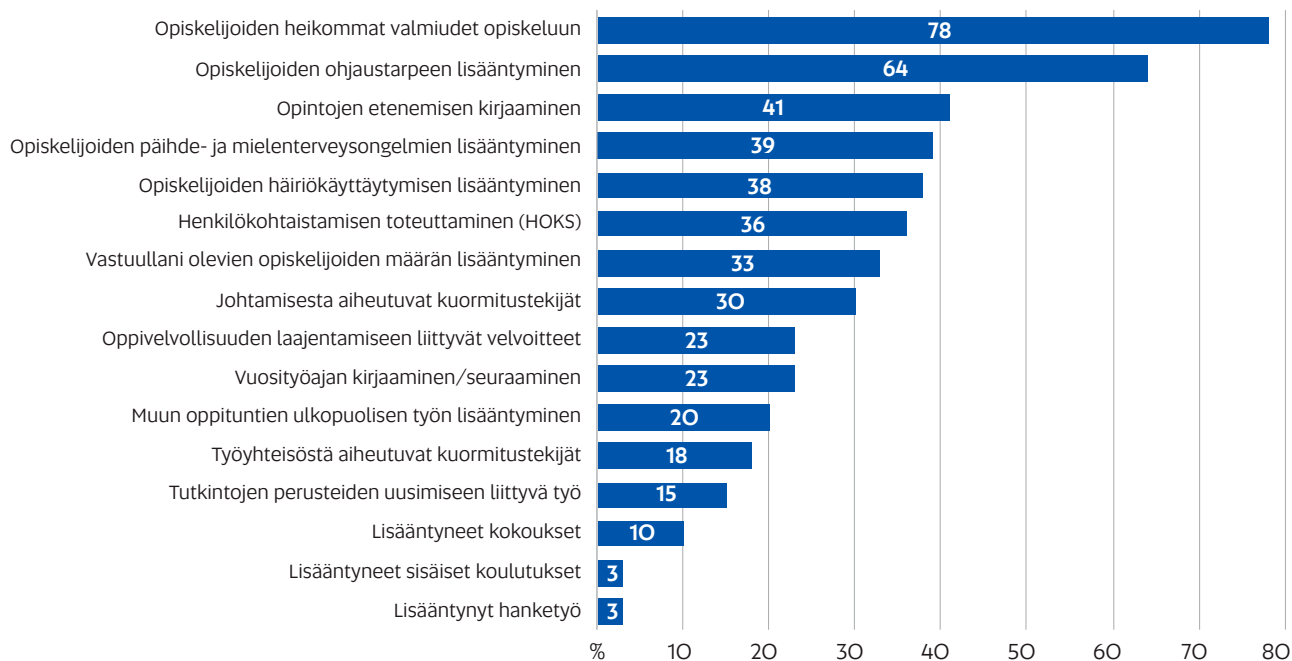
Eniten kuormituksen lisääntymistä aiheutti opiskelijoiden heikommat valmiudet opiskeluihin, jonka nosti esille yli ¾ (78 %) vastaajista. Toiseksi eniten (64 %) kuormituksen syynä pidettiin opiskelijoiden ohjaustarpeen lisääntymistä, joka korostui varsinkin opinto-ohjaajilla, ja kolmantena (41 %)

opiskelijoiden opintojen etenemisen seurantaan liittyvää kirjaamista. Lisäksi viiden merkittävimmän syyn joukkoon lukeutui opiskelijoiden päihde- ja mielenterveysongelmien lisääntyminen (39 %) ja opiskelijoiden häiriökäyttäytymisen lisääntyminen (39 %). Opiskelijoiden päihde- ja mielenterveysongelmien lisääntyminen korostui kuormitustekijänä erityisesti opinto-ohjaajilla (57 %) ja erityisopettajilla (55 %). Päihde- ja mielenterveysongelmien korostuminen on huolestuttava ilmiö. Oppilaitoksen opiskeluun liittyvän tuen lisäksi onkin tärkeää, että hyvinvointialueen palvelut ovat opiskelijoille helposti saatavilla ja että niitä on riittävästi.

Opiskelijoiden häiriökäyttäytymisen lisääntyminen puolestaan korostui YTO-opettajien vastauksissa. Heistä 60 % toi tämän esiin tärkeimpien kuormitusta lisäävien tekijöiden joukossa, kun muilla kyselyyn vastanneilla vastaava osuus oli 35 %. Myös ammatillisten opettajien syyt työn kuormituksen lisääntymiseen erosivat hieman muista vastaajista. He kokivat muita enemmän, että opiskelijoiden opintojen etenemisen seurantaan liittyvä kirjaaminen sekä henkilökohtaistamisen toteuttaminen ja siihen liittyvä työ (HOKS) ovat lisänneet työn kuormittavuutta.

Kuio 12. Työn kuormitusta lisäävät syyt

Kuormitusta lisäävät syyt:

Tulokset ovat samansuuntaisia vuoden 2022 kyselyn kanssa, joskin opiskelijoiden heikommat valmiudet opiskeluun ovat vahvistuneet kärkeksyynä entisestään. Edellisessä kyselyssä sen valitsi merkittäväksi kuormitusta lisääväksi syyksi 68 % vastaajista. Myös opiskelijoiden ohjaustarpeen lisääntymisen, joka on molemmissa kyselyissä toiseksi merkittävin kuormitusta lisäävä tekijä, valitsi tässä kyselyssä enemmän (64 %) kuin vuoden 2022 kyselyssä (52 %). Lisäksi vuoden 2022 kyselystä opiskelijoiden päihde- ja mielenterveyshäiriöt sekä häiriökäyttäytyminen ovat kasvaneet kuormitustekijöinä.

Työn kuormitus tulee esille myös kyselyn lopuksi esitettyssä avoimessa kysymyksessä ”täydennä/kommentoi, jos unohdimme kysyä jotain oleellista”, jossa usea opettaja kertoo työn kuormittavuuden lisääntymisestä. Työn kuormittavuuden lisääntymistä kuvaillaan mm. seuraavasti:

- ▶ Ammatillisessa koulutuksessa on suuri sekaos, missä kaikki kärsivät. Myös johtajuus on hukassa ja opettajien työkuorma lisääntyy ja hallinnollinen himmeli vain kasvaa
- ▶ Jos näitä hallinnollisia töitä ei vähennetä, uuvumme

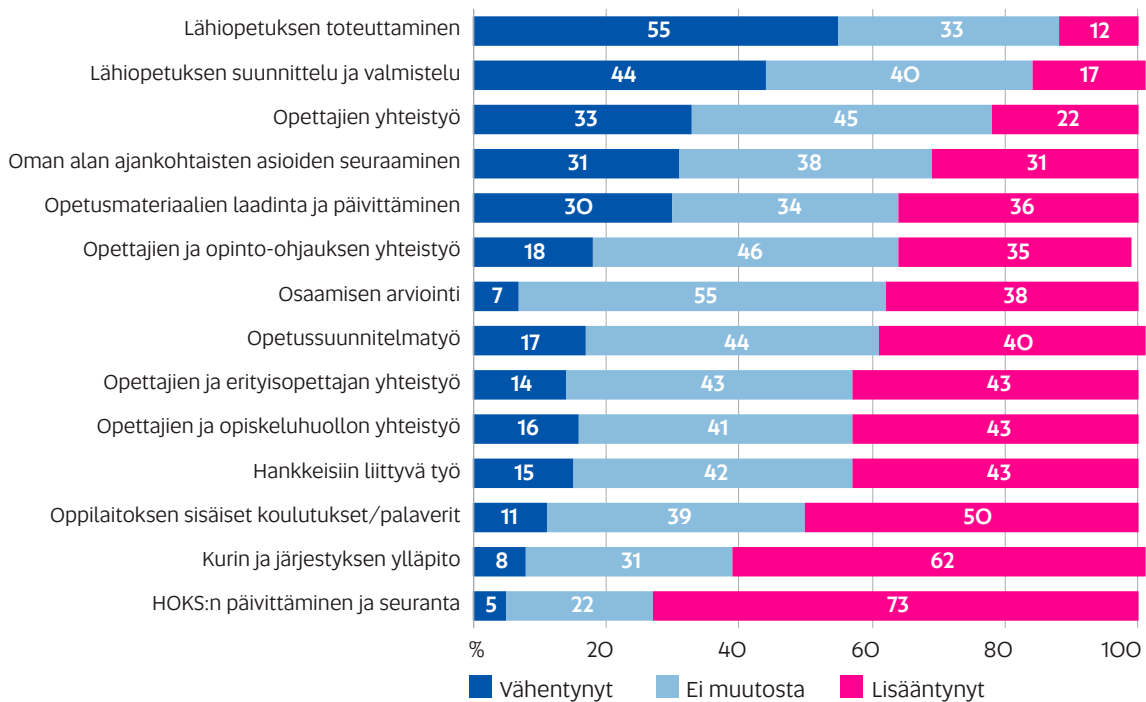
kaikki opet. Vaikka ei olisi yhtään opetusta, päivä menisi istuessa koneen ääressä. Jokaisella oma polku, jokaista kuunneltava, jokainen hoksattava ja miten se istuu, kun eri tutkinnonosia opettaa eri opet.

3.4.2 Lähiopetus vähentynyt, hallinnollinen työ ja kurinpito lisääntyneet

Työtehtävissä tapahtuneista muutoksista kysyttäessä tuli esille huolestuttavia suuntia liittyen erityisesti lähiopetuksen määrään vähenemiseen sekä hallinnollisen työn ja kurinpidon lisääntymiseen. Vastaajista peräti 55 % kertoi lähiopetuksen toteuttamisen vähentyneen. Lisäksi lähiopetuksen suunnittelu ja valmistelu koki oli vähentynyt 44 % vastaajista.

Monien työtehtävien nähtiin lisääntyneen. Erityisen vahvasti kyselyssä tuli esille HOKS:n päivittämisen ja seurannan lisääntyminen, josta peräti lähes kolme neljästä (73 %) kertoi kyselyyn vastanneista. Toiseksi eniten, 62 %, työtehtävissä korostuu kurin ja järjestyksen ylläpidon lisääntyminen. Lisäksi puolet (50 %) vastaajista ilmoitti oppilaitoksen sisäisten koulutusten ja palaverien lisääntyneen.

Kuio 13. Opettajan työtehtävissä tapahtuneita muutoksia

YTO-opettajilla monissa työtehtävissä oli tapahtunut vähemmän muutoksia kuin muilla opettajilla. Esimerkiksi lähiopetuksen suunnittelu ei ollut vähentynyt heillä yhtä paljon kuin muilla. Toisaalta opetusmateriaalin laadinta oli lisääntynyt heillä muita ryhmiä enemmän. Ammatillisten aineiden opettajat kertoivat muita kyselyyn vastanneita enemmän lähiopetuksen suunnittelun ja valmistelun, opetusmateriaalien laadinnan ja päivittämisen, oman alan ajankohtaisten asioiden seuraamisen vähentyneen työtehtävissään.

Erytisopettajista muita suurempi osuus koki opettajien ja opinto-ohjauksen yhteistyön, opettajien ja erityisopettajan yhteistyön sekä opettajien ja opiskeluhuollon yhteistyön lisääntyneen.

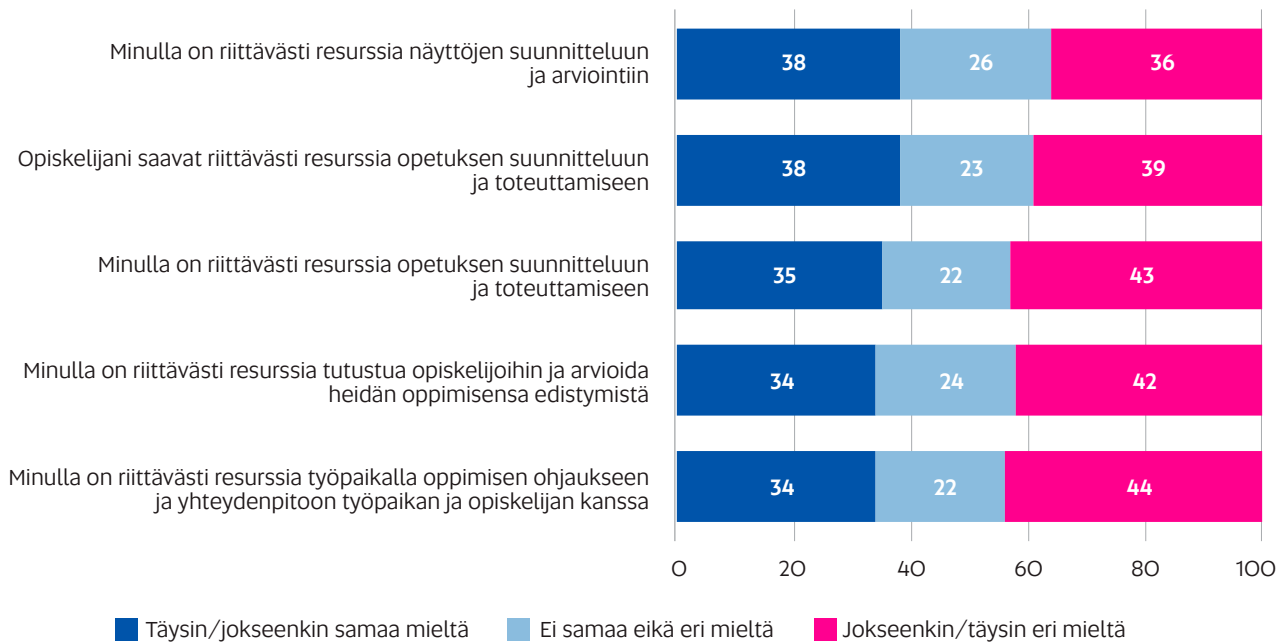
3.4.3 Työn resursseissa ja työaika-suunnittelussa selkeitä puutteita

Kyselyssä kysyttiin resurssoinnin riittävyyttä eri työtehtäviin. Tulosten perusteella työn resurssoinnissa on suuria puutteita kaikilla kysytyillä alueilla. Erityisenä haasteena oli ope-

tuksen määrä, suunnittelu ja arviointi sekä oppilaitoksessa että työpaikalla tapahtuvassa oppimisessa. Vastaajista vain 38 % uskoi opiskelijoidensa saavan riittävästi opetusta saavuttaakseen tavoitteena olevan osaamisen. Samalla tavoin vain 38 % vastaajista piti riittävänä resurssiaan näyttöjen suunnitteluun ja toteutukseen. Opetuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen annettuja resurssia piti riittävänä vain 35 % vastanneista. Vain 34 % vastaajista koki resurssiensa riittävän opiskelijoihin tutustumiseen, heidän oppimisen edistymisensä arviointiin sekä työpaikalla oppimisen ohjaukseen. Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa työskentelevät kokivat muita enemmän resurssiensa riittävän opiskelijoihin tutustumiseen ja heidän oppimisensa edistymisen arvioimiseen.

Tulokset työn resurssien riittämättömyydestä ovat äärimmäisen huolestuttavia koulutuksen laadun ja yhdenvertaisuuden kannalta. Opettajat kokevat opiskelijoiden perusvalmiuksien heikentyneen. Samaan aikaan he kokevat, että heidän opiskelijansa eivät saa ammatillisessa koulutuksessa riittävästi opetusta ja tukea työpaikalla tapahtuvaan oppimiseen eikä näiden suunnitteluun.

Kuio 14. Resurssit eri työtehtäviin

3.4.4 Työaikasuunnittelu ei toimi niin kuin pitäisi

Kyselyssä tarkasteltiin työn resurssointia myös työaikasuunnittelun näkökulmasta. Työaika tulee suunnitella yhteistyössä työnantajan ja opettajan kanssa⁴⁷. Tämän kyselyn perusteella vuosityöaikasuunnittelu ei kuitenkaan aina toteudu opettajan ja esihenkilön kanssa yhteistyössä. Vastaajista vain 62 % kertoi näin tapahtuvan ja jopa 38 % kertoi, ettei omaa vuosityöaikasuunnitelmaa ollut tehty yhteistyössä opettajan ja esihenkilön kesken.

Suuria puutteita on myös siinä, vastaako työsuunnitelma todellisia tehtyjä tunteja. Vain noin puolella (52 %) vastaajista työsuunnitelma vastaa todellisia työtunteja ja lähes puo-

let (46 %) ilmoitti tekevänsä enemmän kuin on resursoitu. Työaikasuunnitelman toteutumista tulee säännöllisesti seurata⁴⁸. Kysyttäessä sitä, tarkastellaanko työaikasuunnitelmaa säännöllisesti esihenkilön kanssa, vain hieman yli puolet (54 %) vastasi kyllä ja lähes puolet (46 %) ei. Puolet vastaajista (50 %) kertoivat, että vuosityöaikaa on muutettu yhteisen tarkastelun jälkeen, noin neljäsosa (28 %) kertoi, että tarvetta sille olisi, mutta muutoksia ei ole tehty, ja 22 % kertoi, ettei muutoksille ole tarvetta. Erityisopettajilla oli muita enemmän tarvetta työajan muuttamiseen. Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa työskentelevien vuosityöaikaa oli muutettu yhteisen tarkastelun jälkeen huomattavasti vähemmän kuin muilla. He myös ilmoittivat enemmän tarvetta muuttamiselle.

⁴⁷ IV Työaika | Kunta- ja hyvinvointialueyönantajat KT, 14 §
Sivista ja OAJ: Vuosityöaika ammatillisissa oppilaitoksissa | PPT (slideshare.net), luettu 8.3.2024
Avainta <https://www.avainta.fi/sites/default/files/avainta-opetusalan-tyoehtosopimus-2022-2025-final.pdf>, 15 §, luettu 22.3.2024

⁴⁸ IV Työaika | Kunta- ja hyvinvointialueyönantajat KT, 14 §
Sivista ja OAJ: Vuosityöaika ammatillisissa oppilaitoksissa | PPT (slideshare.net), luettu 8.3.2024
Avainta <https://www.avainta.fi/sites/default/files/avainta-opetusalan-tyoehtosopimus-2022-2025-final.pdf>, 15 §, luettu 22.3.2024

3.4.5 Oppimateriaalihankinnoissa opettajien omat toiveet toteutuvat suhteellisen hyvin

Oppivelvollisuuskysymysten yhteydessä vastaajilta kysyttiin myös oppimateriaalihankinnoista. Oppimateriaalien hankinnoissa 60 % vastaajista kertoi olleensa kuultuna ennen oppimateriaalihankintapäätöksiä. Kuitenkin joka neljännes (26 %) ilmoitti, ettei heitä ollut kuultu ennen hankintapäätöksiä. Lisäksi 14 % vastaajista ei osannut sanoa. Omien toiveiden toteutumiseen oltiin kuitenkin hyvinkin tyytyväisiä ja suurin osa (92 %) koki, että heidän toiveensa olivat toteutuneet melko hyvin tai hyvin. Vain 8 % koki, että omat toiveet tai näkemykset oppimateriaaleista olisi toteutunut melko huonosti tai huonosti. Vastaajista 51 % koki toiveidensa toteutuneen melko hyvin ja 41 % hyvin. Tilanne on hieman heikentynyt vuodesta 2022, jolloin 65 % opettajista kertoi kuulemisen toteutuneen hyvin.

3.4.6 Tekijänoikeuksien luovuttamisesta sovittu harvoin

Opettajan perustehtävänä on opettaminen. Opettajat voivat laatia oppimateriaalia omaan – ja sovittaessa myös muiden – käyttöön. Ammatilliselle koulutukselle tyypillistä on, että käytetään sekä valmiita oppimateriaaleja, että tehdään materiaaleja itse⁴⁹. Kustannettua materiaalia käytetään vähemmän kuin perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa. Yhdeksän kymmenestä opettajasta kertoi kyselyssä tekevänsä itse opetusmateriaalia. Suurin osa kyselyn vastaajista (67 %), antaa itse tekemäänsä opetusmateriaalia työnantajan käyttöön, ammatillisten aineiden opettajista (73 %) vielä muita (59 %) enemmän. Vastaajista noin viidesosa (23 %) ilmoitti tekevänsä opetusmateriaalia, muttei anna sitä työnantajalle käytettäväksi. Vain kymmenesosa (10 %) vastaajista ei tee opetusmateriaalia itse.

Tekijänoikeuslain mukaan tekijänoikeus syntyy sille, joka on luonut teoksen. Teoksen määrittely on usein arjessa hankalaa. Power Point-esitys tai tehtävä voivat olla teoksia, jos ne ovat omaperäisiä ja itsenäisiä. Referaatti oppimateriaalista sen sijaan harvoin tätä on. Tieto itsessään ei ole tekijänoikeuksilla suojattua. Opetusalan vakiintuneen

käytännön mukaan opettajan laatiman opetusmateriaalin tekijänoikeudet eivät siirry automaattisesti työnantajalle pelkästään palvelussuhteen perusteella⁵⁰. Jos opettaja tekee opetusmateriaalin oppilaitoksen käyttöön, työnantajan ja opettajan tulee sopia opetusmateriaalin käyttöön liittyvistä oikeuksista.

Käytännössä tekijänoikeuksien luovuttamisesta on kuitenkin vain hyvin harvoin erikseen sovittu. Kyselyyn vastanneista lähes yhdeksän kymmenestä (86 %) kertoi, ettei asiasta ollut nimenomaisesti sovittu vaan asian suhteen toimittiin vain vallitsevan käytännön mukaisesti. Pieni osa (5 %) vastaajista ilmoitti työnantajan velvoittaneen luovuttamaan kaikki tekijänoikeudet työsopimuksessa. Yksityisen sektorin työnantajat vaativat kuntien työnantajia useammin luovuttamaan oikeudet osana työsopimusta. Vastaajista 3 prosentilla asiasta oli sovittu työsopimuksessa ja 6 prosentilla erillisellä sopimuksella.

Haasteena on myös oikeudenmukaisista korvauksista sopiminen. Noin yhdeksän kymmenestä (86 %) ilmoitti, ettei saa tekijänoikeuksien luovuttamisesta työnantajalle minkäänlaista korvausta. Vastaajista 5 prosentilla oli sovittu ajallisesta korvauksesta, 3 prosentilla rahallisesta ja 6 prosentilla muusta korvauksesta.

Tulokset myötäilevät vahvasti vuoden 2022 Ammatillisen koulutuksen ilmapuntarin tuloksia, jossa 87 % ilmoitti, että asiasta ei ole nimenomaisesti sovittu ja 92 % kertoi, ettei tekijänoikeuksien luovuttamisesta ole korvausta.

Tulokset osoittavat, että opettajan tekijänoikeudet eivät toteudu asianmukaisesti. Tärkeää on, että tekijänoikeuksista sovitaan. Sopimisen tekemisessä voi auttaa esimerkiksi paikallinen luottamusmies. Mallisopimukset löytyvät OAJ:n työelämäoppaasta⁵¹.

3.4.7 Täydennyskoulutuksessa heikoin lenkki työelämäjaksot

Täydennyskoulutus on oleellinen osa ammatillisen opettajan osaamisen kehittämistä. Täydennyskoulutuksen tarve on monipuolinen: osaamista pitää päivittää ja lisätä amma-

⁴⁹ Opetushallitus 2020. Toiveena eriyttämismahdollisuuksia, yksilöllisiä oppimispolkuja ja vaikuttavaa visuaalisuutta. Valtakunnallisen oppimateriaalikyselyn 2019 tuloksia. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/faktaa-express_2a_2020.pdf.

⁵¹ OAJ. Opettajan tekijänoikeudet. <https://www.oaj.fi/tyoelamaopas/tekijanoikeudet/>. Luettu: 18.3.2024.

tillisissa aineissa, pedagogiikassa, opetussuunnitelmien muutoksissa sekä muussa oppilaitoksen toimintaan liittyvissä, esimerkiksi lainsäädännön muutosten esiin tuomissa asioissa. Viime vuosina merkittävä täydenniskoulutuksen tarve on ollut oppivelvollisuus uudistuksen aiheuttamissa muutoksissa. Uusien velvoitteiden ymmärtämisen lisäksi lainsäädäntömuutokset aiheuttavat järjestelmämuutoksia. Myös näiden opettelu vie aikaa.

Tähän kyselyyn vastanneista suurin osa (87 %) oli osallistunut oppilaitoksen sisäisiin koulutuksiin. Suhteellisen pieni osa (13 %) ilmoitti, ettei ole osallistunut lainkaan oman oppilaitoksen sisäiseen koulutukseen. Määrä on pieni, mutta herättää silti kysymyksiä siitä, miksi osa opettajista ei ole osallistunut lainkaan sisäisiin koulutuksiin. Oppilaitoksen sisäisistä koulutuksista eniten vastaajat olivat osallistuneet lyhyisiin 1–2 päivän (42 %) ja toiseksi eniten 3–4 päivän (31 %) oppilaitoksen sisäisiin koulutuksiin. 5–6 päivää tai yli 7 päivää kestäviin sisäisiin koulutuksiin oli osallistunut vain 14 % vastaajista.

Oman oppilaitoksen ulkopuolisiin koulutuksiin oli osallistuttu vähemmän. Reilu kolmasosa (36 %) vastaajista kertoi, ettei ole osallistunut ulkopuolisiin koulutuksiin. Tyypillisesti myös ulkopuoliset koulutukset olivat lyhyitä. Vastaajista 37 % oli osallistunut 1–2 päivää kestäviin ja selkeästi pienempi osa pidempiin ulkopuolisiin koulutuksiin. 13 % oli osallistunut 3–4 päivää kestäviin ja 14 % yli 5 päivää kestäviin koulutuksiin. Ammatillisten aineiden opettajat olivat osallistuneet muita vähemmän oman oppilaitoksen ulkopuolisiin koulutuksiin. Kokonaisuudessaan ovat parantuneet hie man vuoden 2022 kyselystä.

Ammatillisen opettajan osaamisessa tärkeää on ymmärtää työelämää ja sen muuttuvia tarpeita. Suuri osa vastaajista oli toiminut pitkään opettajina (88 % yli 5 vuotta), joten omaan ammatilliseen alaan liittyvästä työstä voi olla on jo aikaa. Merkittävä tapa lisätä oman ammatillisen alan osaamista on osallistua työelämäjaksoille. Työelämäjaksoihin oli osallistunut vain 8 % kyselyyn vastanneista eikä tilanne ole parantunut vuoden 2022 kyselystä.

- ▶ Opettajien työn kuormitus lisääntynyt huolestuttavasti. Syynä kuormitukseen opettajien heikommat valmiudet opiskeluun, ohjaustarpeen lisääntyminen ja lisääntynyt hallinnollinen työ
- ▶ Opettajien työaikaa kuluu entistä enemmän HOKS:n päivittämiseen ja kurin ja järjestyksen ylläpitoon. Tämä on poissa opetuksesta ja opetuksen suunnittelusta, joiden määrä olivat keskeisimpinä vähentyneinä työtehtävinä
- ▶ Työaikasuunnittelu ei toimi niin kuin sen pitäisi. Lähes 40 % vastaajista kertoo, että työaikasuunnitelmia ei tehdä yhteistyössä. Lähes puolet tekee enemmän töitä kuin mitä heillä on resursseja
- ▶ Lähes 9/10 opettajasta tekee oppimateriaalia. Tekijänoikeuksista on sovittu heikosti

4. Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset

Toisen asteen koulutuksessa laadukas ja tuloksellinen opetus edellyttää useita asioita. Ensinnäkin opiskelijoilla on oltava riittävät perusvalmiudet toisella asteella opiskeluun. Tämä ja lukiokoulutuksen jäsenkysely⁵² tuovat vahvan huolen opiskelijoiden perusvalmiuksista, elämäntaitoista ja opiskelumotivaatiosta. Kun perusvalmiudet eivät ole kunnossa, kuluu jo valmiiksi vähäistä aikaa näiden perusopetuksessa puutteellisten taitojen korjaamiseen ja ammatillisen koulutuksen tavoitteet jäävät täyttymättä. Heikentyneiden perusvalmiuksien lisäksi tässä kyselyssä nousi esille lisääntynyt huoli opiskelijoiden päihde- ja mielenterveysongelmista sekä niiden lisääntymisestä. Opiskelijoiden heikentyneet perusvalmiudet ovat myös merkittävin opettajien kuormitusta lisäävä syy.

Laadukas ja tavoitteet saavuttava oppiminen edellyttää myös riittävää opetuksen määrää. Tämä edellyttää riittävää rahoitusta. Rahoitusta pitää vahvistaa, ei heikentää. Useamassa opetusta ja työtehtäviä käsittelevässä kysymyksessä tuli esiin, kuinka opettajat kokevat opetukseen, opetuksen suunnitteluun ja oppimisen arviointiin käytettävän työajan vähentyneen. Suuri osa opettajista myös kokee, että opiskelijat eivät saa riittävästi opetusta. On erittäin huolestuttavaa, että samaan aikaan kun opiskelijoiden perusvalmiudet ovat aiempaa heikommalla, opetuksen määrä vähenee. Tämä ei luo edellytyksiä laadukkaalle oppimiselle ja osaamiselle.

Lainsäädäntömuutos opetuksen ja ohjauksen määrästä on luotu varmistamaan, että opiskelijat, joilla ei ole aiem-

pää osaamista, saavat ainakin minimimäärän opetusta ja ohjausta. Opettajat kokevat asetusmuutoksen osittain auttavan varmistamaan, että opetusta ja ohjausta on riittävästi. Käytänteet opetuksen määrän arvioinnista ja kirjaamisesta kuitenkin vaihtelevat automaattisista merkinnöistä osaa- mistarpeen yksilölliseen arviointiin.

Laadukas koulutus edellyttää myös riittävää oppimisen tukea. Opettajat kokevat tuen tarpeen lisääntyneen. Tuen tarpeen lisääntyminen ei kuitenkaan ole taannut riittävää tukea opiskelijoille, vaan tukea on vaihtelevasti saatavilla, ja osa siitä sidottu selkeästi erityisen tuen päätökseen. Saatavuudessa on myös selkeitä puutteita.

Laadukas koulutus edellyttää myös jaksavia ja osaavia opettajia. Ammatilliset toisen asteen opettajat kokevat kuormituksensa lisääntyneen, puolet jopa merkittävästi. Kuormitusta aiheuttavat sekä opiskelijoiden heikommalla perusvalmiudella että hallinnollisen työn ja kurin ja järjestyksen ylläpito. Huolestuttavaa myös on, että lähes puolet tekee enemmän töitä kuin työsuunnitelmissa, joiden laatimisessa ja päivittämisessä on aivan liian suuria puutteita paikoittain, on määritelty. OAJ:n Joku Roti -kampanja on siis edelleen ajankohtainen.

Opettajien mahdollisuudet osallistua täydennyskoulutukseen vaihtelevat. Ammatillisessa koulutuksessa ammatillista osaamista lisäävät opettajien työelämäjaksot ovat vielä vain toiveajattelua, vain muutaman prosentin osallistuttua niihin.

⁵² OAJ 2024. Lukiokoulutuksen ilmapuntari 2024 – Missä mennään ja miltä tuntuu.

Varmistettava, että ammatilliselle toiselle asteelle tulee opiskelijoita, joilla on riittävät perusvalmiudet

- ▶ On panostettava perusopetuksen vahvistamiseen
- ▶ Oppimisen tukea on vahvistettava kaikilla asteilla
- ▶ Tuva-koulutukseen tehtävä korjaukset OKM:n selvityksen jälkeen

Opetuksen määrää lisättävä valmistumisen, työllistymisen ja jatko-opintovalmiuksien vahvistamiseksi

- ▶ Ammatillisen koulutuksen rahoitusta pitää vahvistaa
- ▶ Rahoituksessa perusrahoituksen osuus säilytettävä nykyisellään – turvaa opetuksen jatkuvuuden ja ennakoitavuuden
- ▶ Asetus opetuksen minimimäärästä on tarpeellinen. Tietoisuutta ja noudattamista asetuksen hengen mukaisesti parannettava oppilaitoksissa
- ▶ Myös aikuisten opiskelijoiden mahdollisuudet saada riittävästi opetusta, ohjausta ja oppimisen tukea turvattava. Työuran aikaista osaamisen päivittämistä tarvitaan jatkossakin
- ▶ Työelämässä oppimiseen panostettava. Opettajalla on oltava enemmän aikaa työpaikan soveltuvuuden ja turvallisuuden varmistamiseen ja opiskelijan ohjaamiseen
- ▶ HOKS:in keventämistä edistettävä ja siitä vapautuvia resursseja käytettävä opetukseen

Oppimisen tukea lisättävä ja kohdennettava rahoitusta tukeen

- ▶ Rahoituksen korotuskertoimet oppimisen tukeen säilytettävä
- ▶ Lakiin on säädettävä opiskelijalle oikeus tukiopetukseen, osa-aikaiseen erityisopetukseen, opiskelunvalmiuksia tukeviin opintoihin, S2/R2-opetukseen
- ▶ Erityisopettajan – ammatillisen ja ns. laaja-alaisen- roolia vahvistettava. Erityisopetus on erityisopettajan antamaa opetusta
- ▶ Vaativan erityisen tuen aloituspaikkojen on vastattava tarvetta
- ▶ On luotava selkeämmät toimintatavat tiedon siirtoon nivelvaiheessa ja oppilaitoksen sisällä
- ▶ Hyvinvointialueiden on huolehdittava siitä, että opiskeluhuollon resurssit ovat riittävät ja palvelut oppilaitosten saatavilla

Opettajien hyvinvoinnista, osaamisesta ja ammatin vetovoimasta on huolehdittava

- ▶ Oppilaitoksen sisäinen työsuunnittelu ja resurssointi tarkastettava. Työaikasuunnittelun perusasioista huolehdittava, työaikasuunnitelmat tehtävä yhdessä opettajan ja esihenkilön kanssa ja päivitettävä säännöllisesti vastaamaan todellisia tunteja
- ▶ Varmistettava riittävät resurssit oppivelvollisuudistuksessa lisääntyneille työtehtäville
- ▶ Täydennyskoulutuksessa mahdollistettava erityisesti työelämäjaksoja

Kuviot

Kuviot

Kaavio 1.	Ammatillisen koulutuksen opiskelijamäärän suhde rahoitukseen	4
Kaavio 2.	Ammatillinen koulutus uudistusten keskellä	5
Kaavio 3.	Opiskelijoissa ja oppilaitoksissa tapahtuneita muutoksia	10
Kaavio 4.	Oppivelvollisuuden myötä lisääntyneet työtehtävät	11
Kaavio 5.	Oppimisen tuki YTO-aineissa	13
Kaavio 6.	Oppimisen tuki ammatillisissa aineissa	13
Kaavio 7.	Tukimuotojen saatavuus, "eivät saa riittävästi" vastausten osuudet	14
Kaavio 8.	Vaativan erityisen tuen tarve eri kokoisissa kunnissa	15
Kaavio 9.	Väittämiä HOKS:sta	19
Kaavio 10.	Työelämässä oppimisen toimivuus	20
Kaavio 11.	Työpaikalla oppimisen kehittäminen	21
Kaavio 12.	Työn kuormitusta lisäävät syyt	23
Kaavio 13.	Opettajan työtehtävissä tapahtuneita muutoksia	24
Kaavio 14.	Resurssit eri työtehtäviin	25

SEURAA SOMESSA

Facebook/Twitter/Instagram

@oajry

OPETUSALAN AMMATTIJÄRJESTÖ OAJ